

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет біології, географії та екології
Кафедра соціально-економічної географії

Цуркан І.М.

УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ
РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ

Методичні рекомендації
для студентів магістерського рівня
напряму підготовки (спеціальності)
«Туризмознавство» та «Географія*»

Рекомендовано Вченою радою
Херсонського державного університету

Херсон
2015

УДК 338.48:332.1(075.8)

ББК 65.43:65.04я73

Ц 87

Розглянуто на засіданні НМР факультету
біології, географії та екології
Протокол № 2 від 6 листопада 2014 р.

Схвалено науково-методичною радою
Херсонського державного університету
Протокол № 2 від 16 грудня 2014 р.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Херсонського державного університету
Протокол № 5 від 22 грудня 2014 р.*

Укладач: *Ігор Цуркан* – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету, директор туристського агентства «Join UP! Admiral» м. Херсон

Рецензенти: *Іван Лопушинський* – завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України

Галина Савіна – проректор із наукової роботи, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Херсонського національного технічного університету, доктор економічних наук, професор

Цуркан І.М.

Ц — 87 Управління регіональним розвитком туризму: метод. рекомендації для студ. магістерського рівня напряму підготовки «Туризмознавство» та «Географія*» / І. М. Цуркан. – Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2015. — 64 с.

У пропонованих методичних рекомендаціях подається програма, орієнтовні плани практичних занять із навчального курсу «Управління регіональним розвитком туризму», розглянуто основні підходи до понять: «регіон», «регіоналізація», «розвиток регіону». Розкривається структура територіальної організації туризму, зміст поняття процесу управління туризмом як системою певних відносин між суб'єктами та об'єктами управління. Визначені стратегічні орієнтири регіонального розвитку суб'єктів господарювання в сфері туризму з урахуванням реалій сучасного стану туристського бізнесу України.

Для студентів вищих навчальних закладів, магістерського рівня, напряму підготовки «Туризмознавство» та «Географія*».

ББК 75.81 я73

© Цуркан І. М., 2015

© ПП Вишемирський В. С., 2015

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Система оцінювання знань студентів	6
Навчально-тематичний план дисципліни.....	8
Модуль 1. Наукові засади регіонального розвитку туризму	9
Тема 1.1. Теоретичні основи регіонального розвитку туризму	9
Тема 1.2. Місцеве самоврядування в системі управління регіональним розвитком туризму.....	16
Тема 1.3. Досвід організації управління регіональним розвитком туризму	19
Модуль 2. Стратегічні напрями інноваційного розвитку туристських регіонів.....	26
Тема 2.1. Туристський потенціал регіонів.....	26
Тема 2.2. Управління розвитком туризму в обласному регіоні	28
Тема 2.3. Управління розвитком суб'єктів туристського бізнесу в регіоні	32
Тема 2.4. Регіональний маркетинг як інструмент управління регіональним розвитком туризму.....	38
Тема 2.5 Розробка та економічне обґрунтування регіональних програм розвитку туризму	44
Тематика індивідуальних завдань	48
Контрольні питання	49
Методичні рекомендації до виконання модульних контрольних робіт	52
Методичні рекомендації до підготовки семінарського заняття	52
Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи.....	53
Індивідуально-консультативна робота.....	54
Методики активізації процесу навчання.....	54
Література.....	56
Додатки.....	61

Пояснювальна записка

Опис дисципліни та її предмета. Навчальний курс «Управління регіональним розвитком туризму» належить до циклу професійної та практичної підготовки освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» напрямку підготовки 8.040102 «Географія», 8.14010301 «Туризмознавство»

Викладається в обсязі 72 год. (2 кредити), завершується заліком.

Структура навчальної дисципліни

Характеристика дисципліни	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів відповідних до ECTS — 2,0. У тому числі: змстових модулів — 2; самостійна робота; індивідуальна робота	напрямок підготовки 8.04010401 «Географія», 8.14010301 «Туризмознавство» Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Нормативна. Рік підготовки: V. Семестр: 9
Кількість годин: Усього: 72;		Лекції: кількість годин — 16; Практичні (семінарські): кількість годин — 16; Самостійна робота: кількість годин — 40;
Кількість тижнів викладання дисципліни: 16. Кількість годин за тиждень — 2.		Вид контролю: залік

Метою вивчення дисципліни є формування теоретичних, професійних знань і практичних навичок щодо умов і принципів управління туристським комплексом; визначення основних проблем регіоналізації; розуміння змісту регіонального управління економікою загалом та розвитком туристсько-рекреаційного комплексу зокрема; вивчення основних законодавчих актів та нормативних документів що визначають засади регіональної політики України загалом та щодо туризму зокрема; оволодіння основними методами дослідження економічного розвитку регіону і туристського господарства зокрема; освоєння основних методів і принципів управління регіональним розвитком туризму.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- охарактеризувати теоретико-методологічну основу дослідження регіонального економічного розвитку;
- засвоїти основні поняття та підходи щодо проблем регіонального розвитку загалом та туризму зокрема;

- охарактеризувати основні методи і принципи управління регіональним розвитком туризму;
- з'ясувати структуру управління регіональним розвитком в умовах розгортання туристсько-рекреаційного комплексу в окремо взятих регіонах України;
- дати економічне обґрунтування територіальної організації туристсько-рекреаційного господарства і його ресурсного забезпечення.

Результатом вивчення дисципліни «Управління регіональним розвитком туризму» стають вміння майбутніх фахівців в індустрії туризму:

- знати і розуміти основні поняття регіональної економіки, регіональної політики;
- знати та розуміти основні принципи управління регіональним розвитком туризму, способи та інструментарій процесу управління;
- розуміти сутність і структуру регіонального економічного комплексу;
- знати і розуміти основні нормативні документи в галузі управління регіональним розвитком економіки в цілому та у сфері туризму зокрема;
- вміти аналізувати забезпеченість ресурсами розвитку туристсько-рекреаційного господарського комплексу.

Основними формами вивчення курсу є лекції, семінарські заняття, самостійна робота студентів, наукова робота.

Лекції покликані допомогти студентам опанувати головні питання й проблеми тем, полегшити й поглибити їх вивчення за науковою літературою. Лекції мають пізнавальний, цілісний характер і сприяють розвитку логічного мислення в студентів.

Семінарські заняття є формою контролю за самостійною роботою студентів. Водночас вони дають змогу розкрити індивідуальність особистості через підготовку доповідей, розгорнутих бесід, дискусій, круглих столів, рецензування й обговорення рефератів.. Такі активні форми навчання допомагають студентові поглибити й творчо осмислити одержані знання.

Самостійна робота в бібліотеках, Internet дає можливість знайомства з монографіями, документами, альтернативними точками зору різних авторів на конкретні проблеми. Самостійна робота виховує в студентів самодисципліну, почуття відповідальності, вміння орієнтуватися в розмаїтті думок і підходів, творчо осмислювати одержані знання.

Основні поняття курсу:

адміністративно-територіальна одиниця, адміністративно-територіальна одиниця, бюджет, видатки бюджетів, державна регіональна політика, дестинація, доходи бюджету, кластер, маркетингові можливості регіону, міжнародне регулювання, місцеве самоврядування, програма розвитку туризму, програми розвитку туризму в регіоні, регіон, регіоналізм, регіональна економіка, регіональне туристське товариство (РТТ), регіональне управління, регіональний кластер, регіональний маркетинг, регіональні фінансові ресурси, стратегічне планування, територіальна громада, туристська дестинація, туристська політика держави, управління регіональним розвитком.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Навчальна дисципліна «Управління регіональним розвитком туризму» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається з двох модулів.

Форми поточного контролю:

- усна відповідь на семінарському занятті;
- тестування;
- експрес-опитування;
- реферати.

Модульний контроль: результат вивчення кожного модуля складає підсумок всіх форм поточного контролю та виконання контрольної роботи.

Підсумковий контроль знань: залік — проводиться у формі усної відповіді на питання.

Умови допуску студента до іспиту:

- відсутність заборгованостей із семінарських занять;
- відсутність заборгованостей із модульних контрольних робіт;
- позитивні рейтингові бали за кожний модуль.

Критерії оцінювання знань з дисципліни

Бали	Критерії оцінки
F — 1	Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання. Не має конспектів із дисципліни. Не може користуватися підручниками та енциклопедіями, методичними рекомендаціями, іншими дидактичними засобами. Не має наукового уявлення про предмет і завдання, або може дуже приблизно їх сформулювати, виходячи із знань, набутих в повсякденному житті
F_x — 2	Не знає значної частини програмного матеріалу, основного змісту джерел, відповідає на питання непослідовно, нелогічно, без належної аргументації, припускається суттєвих помилок у висновках, при викладі фактів і подій, не дає відповідей на додаткові запитання. Конспект з предмету складений безсистемно і фрагментарно.
E — 3	Самостійно відтворює деякі основні положення, викладені в базовому підручнику чи лекційному матеріалі. У відповідях на питання допущені помилки, неправильні формулювання, вони не ґрунтуються на достатньому знанні фактів, матеріал викладено недостатньо послідовно, логічно та аргументовано, відповіді на додаткові запитання – невпевнені й неточні. Письмові роботи безсистемні і непослідовні, позбавлені проблемності. Часто припускається типових помилок, які, однак, при допомозі може виправити. Конспект складений формально. Нерідко замість конспекту при відповідях користується ксерокопіями з підручників, які слабко або взагалі не опрацьовані. Матеріалом, що планується на самостійне опрацювання, практично не володіє.
D — 3,5	Повною мірою відтворює матеріал, що викладений в рекомендованих підручниках. Додатковою літературою практично не користується, знання джерел не має системного характеру. При відповідях

	<p>зорієнтований на репродуктивне відтворення матеріалу, а не його творче осмислення і засвоєння. При виправленні помилок, яких припускається при усних відповідях, потребує деякої допомоги викладача. Слабко уявляє, як можуть бути використані знання з предмету при вивченні інших дисциплін. Теми, що виносяться на самостійну роботу, опрацьовані поверхово.</p>
С — 4	<p>Досить вільно володіє матеріалом в обсязі робочої навчальної програми, вивчив основні джерела, вміє послідовно та логічно викладати матеріал, робить в основному правильні та аргументовані висновки й узагальнення, але разом з тим допускає окремі неточності при висвітленні проблеми чи відповідаючи на додаткові запитання, що свідчить про недостатньо глибоке засвоєння програмного матеріалу. Має повні особисто написані конспекти з лекційних і семінарських занять, систематично вивчає теми, що виносяться на самостійне опрацьовання, використовує їх матеріал при усних відповідях і написанні письмових контрольних робіт. При необхідності достатньо легко знаходить потрібний матеріал у конспекті, підручниках, довідковій літературі.</p>
В — 4,5	<p>Вільно володіє матеріалом згідно з програмою дисципліни. Систематично відвідує лекційні і семінарські заняття, глибоко і цілеспрямовано вивчає першоджерела. При роботі на семінарських заняттях виявляє активність, здатність до ведення наукової дискусії, самостійного мислення. Може чітко визначити актуальність проблемних питань, що вивчаються, добре усвідомлює значення дисципліни для становлення професіонала та особистості. Проявляє сталий і неослабний інтерес до різних проблем, читає додаткову літературу з метою поглиблення знань, отриманих на заняттях. Досить ефективно використовує попередній матеріал. Володіє достатньо високою культурою самостійного планування своєї позааудиторної роботи. Однак в деяких темах може виявляти фрагментарність знання.</p>
А — 5	<p>Добре засвоїв програмний матеріал, продемонстрував глибоке та всебічне знання джерел, уміння послідовно, логічно та аргументовано викладати матеріал, аналізувати факти та події, вміє робити порівняльну характеристику різних думок, подій і процесів, обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, робити правильні й достатньо аргументовані висновки й узагальнення. На семінарських заняттях відповідає вільно, конспекти та інші допоміжні матеріали використовує творчо. Письмові роботи мають чітко визначену логічну структуру і завершений характер, характеризуються гарним науковим стилем. Вільно використовує міжпредметні зв'язки, добре орієнтується в періодичній та монографічній літературі з предмету. Виявляє творчі здібності, схильність до самостійної науково-дослідницької роботи, що проявляється у прагненні брати участь у наукових конференціях, проблемних групах тощо.</p>

**НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ
«ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТСЬКИХ ПОДОРОЖЕЙ»
для студентів денної форми навчання**

№ п/п	Назви тем	Всього	Види занять і розподіл годин				Форми контролю
			Лекц.	Сем.	Сам. робот.	МКР	
МОДУЛЬ 1. Наукові засади регіонального розвитку туризму							
1.1.	Теоретичні основи регіонального розвитку туризму	8	2	2	4		Опитування, наукове повідомлення, тестування, розв'язання ситуаційних завдань
1.2.	Міське самоврядування в системі управління регіональним розвитком туризму	10	2	2	6		
1.3.	Досвід організації управління регіональним розвитком туризму	8	2	2	4		
	Модульна контрольна робота № 1	2				2	МКР
Всього за ЗМ 1		28	6	6	14	2	Модульний контроль
МОДУЛЬ 2. Стратегічні напрями інноваційного розвитку туристських регіонів							
2.1.	Туристський потенціал регіонів	10	2	2	6		Опитування, наукове повідомлення, тестування, розв'язання ситуаційних завдань
2.2.	Управління розвитком туризму в обласному регіоні	8	2	2	4		
2.3.	Управління розвитком суб'єктів туристського бізнесу	8	2	2	4		
2.4.	Регіональний маркетинг як інструмент управління	8	2	2	4		
2.5.	Розробка та економічне обґрунтування регіональних програм розвитку туризму	8	2	2	4		
	Модульна контрольна робота № 2	2				2	МКР
Всього за ЗМ 2		44	10	10	22	2	Модульний контроль
Разом		72	16	16	36	4	Залік

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА МОДУЛЯМИ

МОДУЛЬ 1.

Наукові засади регіонального розвитку туризму

ТЕМА 1.1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Об'єкт, суб'єкт та предмет управління регіональним розвитком. Основні поняття: регіональна економіка, регіональний розвиток та ін.

Теорії розвитку регіону: теорія структуризації та ефективної організації економічного простору; теорія полюсів росту; теорія територіально-виробничих комплексів; теорія економічного ядра; теорія територіальної дифузії інновацій; теорія життєвого циклу регіонів; теорія адаптованості до умов постіндустріального суспільства.

Регіоналізм. Парадигми регіонів: регіон як квазідержавка; регіон як квазікорпорація; регіон як ринок; регіон як соціум.

Головна мета регіональної політики. Принципи побудови регіональної політики України. Територіальні рівні в регіональній політиці. Основні об'єкти управління регіональним розвитком в області. Ознаки та компетенції обласного регіону. Функції регіональних органів влади. Стадії управлінської діяльності в обласному регіоні.

Показники економічного розвитку регіону. Мотивація регіонального розвитку. Форми стимулювання регіональної діяльності.

Контроль регіонального розвитку. Основні елементи системи регіонального контролю. Етапи побудови системи регіонального контролю.

Семінарське заняття №1.

Теоретичні основи регіонального розвитку туризму

- 1. Основні уявлення про управління регіональним розвитком.*
- 2. Регіональна політика як основа управління регіональним розвитком.*
- 3. Об'єкт, мотивація, функції, стадії управління розвитком економіки республіканського (обласного) регіону.*

Література

1. Гаврилов А. И. Региональная экономика и управление [учеб. пособие для вузов] / А. И. Гаврилов. — М.: ЮНИТИ — ДАНА, 2002. — 239 с.
2. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму : навч. посіб. / С. В. Дутчак. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С.6—14.
3. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий та ін.; за ред. Д. М. Стеченка. — К.: Знання, 2012. — С.12—35.
4. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.8—36.

☒ *Самостійна робота (завдання)*

1. Розробити порівняльну таблицю основних теорій розвитку регіону.

№	Назва теорії	Засновник та основні послідовники	Основні ідеї теорії
---	--------------	-----------------------------------	---------------------

? *Запитання для самоперевірки*

1. Охарактеризуйте об'єкт, суб'єкт та предмет управління регіональним розвитком.
2. Що таке регулювання регіонального розвитку?
3. Що необхідно зробити для вдосконалення регулювання регіонального розвитку, як однієї з функцій регіонального менеджменту?
4. Що має забезпечити регулювання економічного розвитку регіону?
5. Які основні ідеї теорії дифузії інновацій?
6. Які основні передумови і висновки теорії полюсів росту?
7. Як визначаються і вимірюються ефекти міжрегіональних взаємодій?
8. Назвіть принципи за якими повинна будуватися регіональна політика України.
9. У чому полягають відмінності традиційної та сучасної регіональної економічної політики?
10. Які існують територіальні рівні в регіональній політиці?
11. Перелічіть об'єкти управління регіональним розвитком в області.
12. Які ознаки та компетенції обласного регіону?
13. Назвіть стадії управлінської діяльності в обласному регіоні.
14. Які показники характеризують економічний розвиток регіону? Чому?
15. Які показники характеризують соціальний розвиток регіону? Обґрунтуйте свою відповідь.
16. Як взаємопов'язані показники економічного, соціального та демографічного розвитку регіону?
17. Чим відрізняється рівень життя населення від якості життя?
18. Визначте основні етапи побудови системи процесу контролю управлінської діяльності в регіоні.
19. Що таке мотивація регіонального розвитку?
20. Чим відрізняється мотивація від стимулювання. Охарактеризуйте форми стимулювання регіональної діяльності.
21. Що таке контроль регіонального розвитку? Охарактеризуйте основні елементи системи регіонального контролю.
22. Визначить основні етапи побудови системи регіонального контролю.

📖 *Словник*

Адміністративно-територіальна одиниця — територія, основними ознаками якої є: чітко визначені адміністративні межі, наявна управлінська діяльність.

Державна регіональна політика — це система заходів, що здійснюється органами державної влади з метою управління політичним, економічним та соціальним розвитком регіонів і територіально-адміністративних одиниць.

Реґіон — це, по-перше, територіально спеціалізована й адміністративно визначена частина території країни з природним комплексом, соціумом, безліччю підприємств, галузей і підгалузей економіки, що перебувають у стані динамічного розвитку; по-друге, складна соціально-економічна система, невід'ємна частина єдиної системи продуктивних сил країни і виробничих відносин, яка має прямі та зворотні виробничо-економічні, ресурсні, науково-технічні, фінансово-кредитні і соціальні зв'язки з господарським комплексом країни; втретє, території різного адміністративного рівня (області, райони), що характеризується: комплексністю, цілісністю, спеціалізацією, наявністю політико-адміністративних органів управління, статистичною узгодженістю

Реґіоналізм — політика, спрямована на підвищення ролі реґіонів у різноманітних сферах життя країни, на підтримку прагнення реґіонів до своєї політичної та економічної самостійності.

Реґіональна економіка — цілісна система закономірностей, зв'язків і пропорцій, здійснення відтворювальних процесів суб'єктами господарської діяльності різних форм власності на адміністративно окресленій території(у реґіоні).

Реґіональне управління — це правове забезпечення економічних процесів шляхом декларування і регулювання прав власника, захисту підприємництва; організація економічного життя в реґіоні, руху в ньому праці, товарів, капіталу, послуг; концентрація і розподіл ресурсів на найважливіших напрямках господарського розвитку реґіону, стимулювання інвестиційних програм та інновацій.

Територіальна громада — жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Управління реґіональним розвитком — це діяльність у напрямку досягнення стратегічної мети, адаптації економіки реґіону до умов зовнішнього середовища, до різних викликів і загроз, забезпечення реалізації порівняльних переваг реґіону.

✎ Тести для перевірки знань

1.Реґіональна економічна політика — це:

- А. дії, направлені на вирівнювання умов діяльності реґіонів та їх результатів;
- Б. дії, направлені на ефективне використання реґіональних ресурсів і можливостей;
- В. створення умов підвищення ефективності діяльності реґіональних економік;
- Г. всі відповіді вірні.

2. Що є першочерговою метою регіональної політики?

- А. розробка ефективної системи управління регіональним розвитком;
- Б. економічне зростання регіонів, управління господарською діяльністю регіону;
- В. створення дієвих соціальних програм захисту прав населення;
- Г. усі перелічені заходи є першочерговими.

3. Метою регіональної економічної політики є:

- А. компроміс між економічною ефективністю і соціальною справедливістю;
- Б. зростання галузей економіки у регіоні;
- В. зростання економічної ефективності й добробуту населення в регіоні;
- Г. усі відповіді вірні.

4. Регіональна нерівність визначається:

- А. різницею в рівні доходів і якістю навколишнього середовища;
- Б. рівнем розвитку інфраструктури;
- В. соціальною інституціональною ситуацією.
- Г. усі відповіді вірні.

5. Що є найбільшою проблемою при визначенні конкретних шляхів розвитку регіональної економіки?

- А. інституційний рівень її розробки і здійснення;
- Б. достовірність статистичних показників економічної ефективності регіонів;
- В. інформаційна забезпеченість регіональних центрів;
- Г. рівень розвитку регіональної інфраструктури.

6. Організаційною формою сучасної регіональної економічної політики є:

- А. централізована допомога регіонам з боку держави;
- Б. місцеве самоврядування;
- В. індикативне планування;
- Г. усі варіанти вірні.

7. Регіональну політику визначають:

- А. її суб'єкти;
- Б. її об'єкти;
- В. напрямки її проведення;
- Г. варіанти А і В

8. Регіональна нерівність визначається:

- А. різницею в рівні доходів, якістю життя населення;
- Б. рівнем розвитку інфраструктури;
- В. якістю навколишнього середовища;
- Г. усі відповіді вірні.

9. До суб'єктів державної регіональної політики відносяться:

- А. відомства з соціального забезпечення;
- Б. органи правопорядку;
- В. організаційні структури, які проводять економічну політику по відношенню до регіонів;
- Г. громадські організації регіонів.

10. Що не відноситься до напрямків державної регіональної політики?

- А. податкова політика;
- Б. структурна політика;
- В. недержавна політика;
- Г. усі відповіді вірні.

11. Трансфертна державна регіональна політика — це:

- А. механізми формування та використання державних фінансових ресурсів, їх перерозподіл між галузями і регіонами;
- Б. встановлення пільг для окремих регіонів в процесі розподілу державних фінансових ресурсів;
- В. перерозподіл бюджетних ресурсів між різними верствами населення в регіоні;
- Г. умови та вигоди, що висуваються до господарюючих суб'єктів у регіонах.

12. Оберіть принцип, не властивий регіональній політиці у демократичному суспільстві:

- А. принцип ієрархічної підпорядкованості;
- Б. принцип «знизу-вгору»;
- В. принцип самоврядування;
- Г. принцип субсидіарності.

13. Регіональна політика як складова частина державної політики спрямована на:

- А. організацію управління електоратом та регулювання виборчого процесу в регіоні;
- Б. організацію території країни відповідно до прийнятої стратегії розвитку;
- В. організацію державного регулювання політичних процесів у регіоні;
- Г. регулювання взаємовідносин між бідними та багатими у регіонах.

14. Регіональна економічна політика — це:

- А. дії, направлені на вирівнювання умов діяльності регіонів та їх результатів;
- Б. дії, направлені на ефективне використання регіональних ресурсів і можливостей;
- В. створення умов підвищення ефективності діяльності економік;
- Г. всі відповіді вірні.

- 15. Як можна виразити головну сутність державної регіональної політики?**
- А. налагодження політичних взаємозв'язків між сусідніми регіонами;
 - Б. надання пріоритетних позицій окремим регіонам;
 - В. зниження міжрегіональних диспропорцій у добробуті і доходах населення, підвищення якості життя;
 - Г. запровадити механізм субсидіарності у місцевому самоуправлінні.
- 16. Що є першочерговою метою державної регіональної політики?**
- А. розробка ефективної системи керування господарською діяльністю регіону;
 - Б. економічне зростання регіонів;
 - В. створення дієвих соціальних програм захисту прав населення;
 - Г. підвищення рівня освіти і науки в регіонах.
- 17. Спроба розробити підхід регіональної політики «згори-вниз» відбулася?**
- А. на початку 1990-х рр.;
 - Б. наприкінці 1980-х рр.;
 - В. на початку 2000-х рр.;
 - Г. такої спроби не було.
- 18. Коли було схвалено Концепцію державної регіональної політики?**
- А. у 2005 році;
 - Б. у 2001 році;
 - В. у 2000 році;
 - Г. у 1991 році?
- 19. Метою регіональної економічної політики є:**
- А. компроміс між економічною ефективністю і соціальною справедливістю;
 - Б. зростання соціальної справедливості у регіоні;
 - В. зростання економічної ефективності в регіоні;
 - Г. усі відповіді вірні.
- 20. Послідовне зниження міжрегіональної диференціації соціально-економічного розвитку та якості життя населення — це:**
- А. мета державної регіональної політики;
 - Б. мета Концепції державної регіональної політики;
 - В. одне з завдань регіональної політики;
 - Г. усі відповіді вірні.
- 21. Що не відноситься до чинників ефективності управління регіональним розвитком?:**
- А. людські та матеріальні ресурси;
 - Б. економіко-географічне положення;
 - В. етнокультурна ситуація;
 - Г. структурна перебудова господарства.

- 22. «Горизонтальний» підхід у регіональній політиці — це підхід за якого:**
- А. державній регіональній політиці належить роль забезпечення сприятливішого середовища для підприємницької діяльності;
 - Б. не враховується загальна державна регіональна політика;
 - В. державній регіональній політиці відводилася роль забезпечення соціальних гарантій;
 - Г. панівною є управлінська доктрина «знизу-вгору».
- 23. Який із перелічених чинників є найменше впливовою на регіональні диспропорції?:**
- А. повільна структурна перебудова господарського комплексу;
 - Б. відсутність сприятливого підприємницького клімату;
 - В. географічне розташування;
 - Г. історичне минуле.
- 24. Регіональна нерівність визначається:**
- А. різницею в рівні доходів і якістю навколишнього середовища;
 - Б. рівнем розвитку інфраструктури;
 - В. соціальною інституціональною ситуацією;
 - Г. усі відповіді вірні.
- 25. Чи можуть соціально-економічні дисбаланси виникати у середині самих регіонів?**
- А. так;
 - Б. ні.
 - В. так, коли це великі регіони.
 - Г. ні, за будь-яких обставин.
- 26. До суб'єктів державної регіональної економічної політики у регіонах відносяться:**
- А. відомства з соціального забезпечення;
 - Б. органи правопорядку;
 - В. структури, які регулюють економічну ситуацію у регіоні;
 - Г. військові установи.
- 27. Що не відноситься до напрямків регіональної політики?:**
- А. податкова політика;
 - Б. структурна політика;
 - В. морська політика;
 - Г. демографічна політика

ТЕМА 1.2.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ

Основні теорії місцевого самоврядування. Основні ідеї теорії природних прав вільної громади. Першоджерела місцевого самоврядування. Форми місцевої демократії за часів Київської Русі. Магдебурзьке право та основні його положення.

Системи місцевого самоврядування в різних країнах: англо-американська (англосаксонська), континентальна (романо-германська), іберійська (латиноамериканська), радянська. Європейська хартія місцевого самоврядування.

Основні етапи становлення місцевого самоврядування в Україні. Склад та структура місцевого самоврядування. Територіальна громада. Складові повноважень органів регіонального управління та місцевого самоврядування. Форми туристської політики органів місцевого самоврядування області, міста, району, селища. Основні функції органів місцевої влади по впровадженню туристської політики.

Семінарське заняття №2.

Місцеве самоврядування в системі управління регіональним розвитком туризму

- 1. Сутність, теоретичні джерела та історичні особливості становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні*
- 2. Система місцевого самоврядування в різних країнах та в незалежній Україні*
- 3. Повноваження органів регіонального управління та місцевого самоврядування*

Література

1. Біленчук І. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) / І. Д. Біленчук., В. В. Кравченко, М. В. Лідмогильний. — К.: Атіка, 2000.
2. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / С. В. Дутчак. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С.34—40.
3. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Я. Малиновський. — К: Атіка, 2003. — 575 с.
4. Мельник А. Ф. Державне управління: Навчальний посібник / А.Ф.Мельник, Оболенський О. Ю. та ін. —2-е вид., випр. і доп. — К: Знання, 2004. —344 с.
5. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.36—59.
6. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. / Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. — Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002.

✎ *Самостійна робота (завдання)*

1. Дайте оцінку складу та структури місцевого самоврядування в Україні.

? *Запитання для самоперевірки*

1. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні теорії місцевого самоврядування. Сформулюйте основні ідеї теорії природних прав вільної громади.
2. Що виступає історичним першоджерелом місцевого самоврядування? Які Ви знаєте форми місцевої демократії за часів Київської Русі?
3. Які системи місцевого самоврядування відомі Вам і в яких країнах вони функціонують?
4. Як визначено місцеве самоврядування в Європейській хартії місцевого самоврядування?
5. Назвіть основні історичні етапи становлення місцевого самоврядування в Україні.
6. Назвіть відомі вам моделі формування місцевої влади, які практично реалізовані в різних країнах світу.
7. Яка модель формування місцевої влади взята за основу при формуванні системи місцевого самоврядування в Україні?
8. Дайте визначення територіальній громаді.
9. На які складові поділяються повноваження органів регіонального управління та місцевого самоврядування?
10. Охарактеризуйте повноваження органів регіонального управління та місцевого самоврядування за напрямками та галузями.
11. Які повноваження мають місцеві державні адміністрації?
12. Назвіть основні форми туристської політики органів місцевого самоврядування області, міста, району, селища.
13. Які основні функції органів місцевої влади по впровадженню туристської політики?
14. Як організована влада в регіонах України?

📖 *Словник*

Місцеве самоврядування — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або за відповідальністю органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і Законів України.

Територіальна громада — це жителі, що об'єднані постійним проживанням в межах села, селища, міста, що є самостійними територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають адміністративний центр.

⌘ Тести для перевірки знань

1. Гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України називається:

- А. владою народу;
- Б. муніципалітетом;
- В. місцевим самоврядуванням;
- Г. демократією.

2. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є:

- А. ради;
- Б. територіальна громада;
- В. народ;
- Г. виконавчі комітети.

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є:

- А. рухоме і нерухоме майно;
- Б. доходи місцевих бюджетів;
- В. інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах;
- Г. об'єкти спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні районних і обласних рад;
- Д. усе разом.

4. В основу громадського самоврядування за часів Київської Русі було покладено:

- А. виробничу та територіальну ознаки;
- Б. виробничу ознаку;
- В. територіальну ознаку;
- Г. виборчу ознаку.

5. Загальні збори громадян міст Київської Русі для розгляду громадських справ називалися:

- А. вибори;
- Б. місцеві збори;
- В. віче;
- Г. радами.

6. Вивільнення міського населення від юрисдикції урядової адміністрації та надання місту самоуправління на корпоративній основі давало місту:

- А. конституційне право;
- Б. магдебурзьке право;
- В. громадянське право;
- Г. публічне право.

7. Після проведення Олександром II реформи у 1864 році, політико-правовим інститутом місцевого самоврядування були:

- А. земства;
- Б. міські думи;
- В. селянські громади;
- Г. міські ради.

8. Базові принципи місцевого самоврядування сформульовані в:

- А. Парижській Хартії для нової Європи;
- Б. Віденській декларації;
- В. Статуті Ради Європи;
- Г. Європейській Хартії.

9. Назвіть неіснуючу модель місцевого самоврядування:

- А. англосаксонська;
- Б. американська;
- В. континентальна;
- Г. змішана

10. До якої моделі місцевого самоврядування відноситься Україна?

- А. англійська;
- Б. континентальна;
- В. французька;
- Г. немає вірної відповіді.

ТЕМА 1.3.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ

Туристська політика: визначення та класифікація.

Світова туристська політика та роль міжнародних організацій в її формуванні, регулюванні.

Всесвітня туристська організація (ЮНВТО): структура, роль і значення у формуванні міжнародних туристських обмінів. Комітети та комісії ЮНВТО: їх функції та завдання.

Формування міжнародних контактів і міжнаціональної туристської політики. Міжнародні організації: загальні, спеціальні, регіональні та інші.

Міжнародні туристські заходи. Інструменти регулювання міжнародної туристської діяльності.

Міжнародні акти з врегулювання туристської діяльності. Особливості Кодексу туриста. Моделі участі держави в розвитку індустрії туризму в регіонах зарубіжних країн.

Структура управління туристською сферою в Україні. Шляхи реалізації державної політики в галузі туризму. Основні цілі та пріоритетні напрямки державного регулювання в галузі туризму.

Повноваження Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування в галузі туризму. Завдання та функції державного агентства України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт).

Державні, національні програми розвитку основних туристських дестинацій. Законодавчі та підзаконні акти розвитку окремих туристських дестинацій. Державна програма розвитку туризму. Програми розвитку туризму окремих видів туризму. Місцеві та регіональні туристські програми та конвенції.

Організаційна структура системи управління регіональним розвитком туризму. Мета та завдання вдосконалювання організаційної структури системи управління регіональним розвитком туризму. Базові типи організаційних структур управління туризмом у регіоні. Методи та принципи проектування організаційних структур системи управління регіональним розвитком туризму.

Семінарське заняття №3.
Досвід організації управління
регіональним розвитком туризму

- 1. Роль міжнародних організацій у регулюванні та управлінні туристською діяльністю.*
- 2. Управління регіональним розвитком туристської галузі в країнах світу.*
- 3. Основні цілі, напрямки й методи туристської політики в Україні.*
- 4. Організаційна структура управління регіональним розвитком туризму.*

📖 Література

1. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб./ С. В. Дутчак. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С.97—104.
2. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. — К.: НАДУ, 2009. — 40 с.
3. Герасимчук З. В. Транскордонне співробітництво регіонів: методика оцінки та шляхи активізації: монографія / З. В. Герасимчук, Л. В. Корольчук. — Луцьк: Надністр'я, 2009. — 184 с.
4. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. — К.: Знання, 2008. — С.232—238.
5. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.59—81.
6. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: навчальний посібник / Н. В. Чорненька. — К.: Атіка, 2008. — С.240—262

✎ *Самостійна робота (завдання)*

1. Користуючись веб-сайтом ЮНВТО складіть схематичну структуру даної організації.
2. До яких міжнародних туристських об'єднань та організацій входить Україна? (Дані занести до таблиці).

? *Запитання для самоперевірки*

1. Що таке міжнародне регулювання туристичної діяльності?
2. Які існують міжнародні організації?
3. За якими групами класифікуються міжнародні туристичні організації?
4. В якому році було створено ЮНВТО?
5. З кількох дійсних членів складається ЮНВТО?
6. Перелічіть регіональні міжнародні туристичні організації.
7. Дайте характеристику міжнародним туристичним заходам.
8. Що таке інструменти регулювання міжнародної туристичної діяльності? Назвіть головні з них.
9. Які існують міжнародні акти, що регулюють туристичну діяльність?
10. У чому полягає особливість Кодексу туриста?
11. Які існують моделі участі держави в розвитку індустрії туризму в регіонах зарубіжних країн?
12. Із яких рівнів складається загальна система управління туристичною галуззю в Україні?
13. Яким шляхом здійснюється реалізація державної політики в галузі туризму?
14. Назвіть основні цілі державного регулювання в галузі туризму.
15. Основні пріоритетні напрямки державного регулювання в галузі туризму.
16. Назвіть державні органи, які здійснюють регулювання в галузі туризму.
17. Назвіть повноваження Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування в галузі туризму.
18. Державна програма розвитку туризму: мета й цілі.
19. Що включає механізм реалізації туристичної політики держави?
20. Які фактори уповільнюють розвиток туристичної галузі в регіоні?
21. Охарактеризуйте організацію управління регіональним розвитком туризму як одну з його функцій.
22. Що таке організаційна структура системи управління регіональним розвитком туризму? Як вона пов'язана з цілями регіонального розвитку?
23. Чим можна обґрунтувати необхідність удосконалення організаційної структури системи управління регіональним розвитком туризму? Охарактеризуйте цей процес.
24. Що таке оптимальна організаційна структура системи управління регіональним розвитком туризму?
25. Охарактеризуйте мету та завдання вдосконалювання організаційної структури системи управління регіональним розвитком туризму.
26. У якому випадку виправданим є розробка нових організаційних структур системи управління регіональним розвитком туризму?

27. Охарактеризуйте етапи формування організаційних структур системи управління регіональним розвитком.
28. Охарактеризуйте процес проектування організаційних структур системи управління регіональним розвитком туризму.
29. Які фактори необхідно враховувати в процесі побудови чи удосконалювання організаційної структури системи управління регіональним розвитком туризму?
30. Що таке ієрархія? Назвіть і охарактеризуйте базові типи організаційних структур управління туризмом в регіоні.
31. Охарактеризуйте методи проектування організаційних структур системи управління регіональним розвитком туризму.
32. Охарактеризуйте принципи проектування організаційних структур системи управління регіональним розвитком туризму.

Словник

Міжнародне регулювання — комплекс заходів, націлених на підтримку сталого розвитку туризму, упорядкування туристської діяльності, ефективне управління окремими секторами туристської індустрії, забезпечення їх скоординованої взаємодії, стандартизації туристської обслуговування.

Міжнародні декларації — це офіційні заяви міжнародних чи організацій учасників міжнародних конференцій, що проголошують основні принципи політики або програмні положення діяльності організацій у якій-небудь конкретній області міжнародних відносин, наприклад у сфері туризму.

Міжнародні конвенції — це один із видів договорів. Вони устанавлюють взаємні права й обов'язки держав у певній області людської діяльності. Багато конвенцій розробляються і приймаються спеціалізованими міжнародними організаціями. Наприклад, міжнародні конвенції ООН по морському праву кодифікують норми права.

Міжнародні організації — об'єднання державних і національних організацій неурядового характеру, створених для досягнення загальних цілей у певній області людської діяльності (у сферах політики, економіки, соціального і культурного життя, туризму й інших).

Організаційна структура системи управління регіональним розвитком туризму — це сукупність елементів, які знаходяться у певному взаємозв'язку, характеризується ієрархічною властивістю і реалізується в рамках структури управління економічним і соціальним розвитком області.

Туристська політика держави — сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на розвиток туристської галузі і створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми: адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні тощо.

☒ **Тести для перевірки знань**

1. Управління туризмом у своїй діяльності керується:

- А. Конституцією України;
- Б. Законами України;
- В. підзаконними нормативно-правовими актами Верховної Ради України;
- Г. усі відповіді вірні.

2. Метою діяльності управління є:

- А. реалізація державної політики у сфері туристської діяльності;
- Б. становлення туризму як високорентабельної галузі економіки та важливого засобу культурного розвитку громадян;
- В. залучення населення до занять туризмом;
- Г. усі відповіді вірні.

3. Для здійснення своєї діяльності управління має право:

- А. проводити рекламну, консультаційну та інформаційну роботу;
- Б. скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції;
- В. залучати для розробки актуальних проблем розвитку туристичної діяльності, вирішення інших питань вчених, висококваліфікованих фахівців за погодженням з їх керівниками;
- Г. А та В.

4. Управління очолює:

- А. начальник Головного управління;
- Б. начальник управління туризму;
- В. заступник начальника Головного управління начальник управління туризму;
- Г. вірної відповіді немає.

5. Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є:

- А. забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;
- Б. створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристської діяльності;
- В. безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристської діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- Г. усі відповіді вірні.

6. Пріоритетними напрямками державної політики в галузі туризму є:

- А. удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- Б. розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- В. розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристському ринку;
- Г. вірної відповіді немає.

7. До виключних повноважень Верховної Ради України в галузі туризму належать:

- А. визначення основних напрямів державної політики в галузі туризму;
- Б. визначення правових засад регулювання відносин у галузі;
- В. визначення в законі про Державний бюджет України обсягу фінансового забезпечення туристської галузі;
- Г. усі відповіді правильні.

8. Виконавчі органи місцевих рад у межах їх повноважень:

- А. розробляють проекти місцевих програм розвитку туризму і подають їх для затвердження відповідним місцевим радам;
- Б. внесення у встановленому порядку до профільного Міністерства пропозицій про анулювання ліцензій, виданих туроператорам та турагентам;
- В. надання суб'єктам туристської діяльності методичної та консультативної допомоги щодо організації їх діяльності;
- Г. організують проведення інвентаризації туристських ресурсів місцевого значення.

9. Основними завданнями управління туризму і курортів Херсонської обласної державної адміністрації є:

- А. реалізації державної політики галузі туризму, розвитку туристської та курортно-рекреаційної індустрії;
- Б. Розроблення та виконання регіональних комплексних і цільових програм розвитку туризму і курортів, ринку туристської послуг;
- В. видача дозволів на право здійснення туристського супроводу;
- Г. правильних відповідей немає.

10. Вкажіть вірні відповіді: Начальник управління:

- А. діє від імені управління, представляє його у всіх установах та організаціях;
- Б. видає у межах своїх повноважень накази та контролює їх виконання;
- В. призначає на посаду та звільняє з посади працівників управління, структурних підрозділів;
- Г. усі відповіді правильні.

11. Яка модель організації влади на місцях характерна для системи місцевого самоврядування Херсонського регіону?

- А. континентальна;
- Б. англоамериканська;
- В. іберійська;
- Г. радянська.

12. Що не належить до повноважень органів місцевого самоврядування Херсонського регіону?

- А. заснування засобів масової інформації відповідної ради;
- Б. затвердження програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- В. затвердження місцевого бюджету;
- Г. статистичний облік громадян.

13. Які повноваження відносяться до делегованих у Херсонському регіоні?

- А. контроль за цінами і тарифами;
- Б. контроль за дотриманням законодавства по захисту прав споживачів;
- В. сприяння здійсненню інвестиційної діяльності;
- Г. усі вище перераховані.

14. Як називається принцип роботи місцевого самоврядування при якому вищий рівень може брати на себе виконання лише тих завдань, які не під силу нижчому рівню при використанні тих же засобів?

- А. делегування повноважень;
- Б. субсидіарність;
- В. регіональне управління;
- Г. адміністративне регулювання.

15. Який вид повноважень не належить до системи місцевого самоврядування Німеччини?

- А. власні повноваження;
- Б. обов'язкові повноваження;
- В. делеговані повноваження;
- Г. необов'язкові повноваження.

МОДУЛЬ 2.

Стратегічні напрями інноваційного розвитку туристських регіонів

ТЕМА 2.1.

ТУРИСТСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНІВ

Ресурсний потенціал як складова ресурсного забезпечення управління регіональним розвитком туризму. Класифікація та склад рекреаційних ресурсів. Основні ресурси регіонів. Групи туристських регіонів за складом, запасами й умовами зосередження рекреаційно-туристських ресурсів.

Ефективність використання ресурсного потенціалу туристською галуззю регіону. Інфраструктура та трудові ресурси регіону.

Природні рекреаційні ресурси (ПРР) та їх класифікація. Основні етапи оцінки природних ресурсів. Економічна оцінка ПРР. Вплив чинників туристсько-рекреаційних послуг на ефективність використання ресурсного туристсько-рекреаційного потенціалу регіону

Регіональні фінансові ресурси. Джерела формування регіональних фінансових ресурсів. Бюджет. Доходи та витрати бюджету. Забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Міжбюджетні відносини.

Семінарське заняття №4.

Туристський потенціал регіонів

- 1. Туристські ресурси як базова умова розвитку туризму в регіонах України.*
- 2. Оцінка потенціалу природно-рекреаційних ресурсів.*
- 3. Фінансовий потенціал регіонального розвитку туризму.*

📖 Література

1. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України: навч. посіб. / О. О. Бейдик. — К.: Альтерпрес, 2009. — 400 с.
2. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / С. В. Дутчак. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С.70—80.
3. Лукьянова Л. Г. Рекреационные комплексы: Учебное пособие / Под общ. ред. В. К. Федорченко. — К.: Вища шк., 2004. — 346 с.
4. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. — Л.: Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 1997. — 259 с.
5. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий та ін.; за ред. Д. М. Стеченка. — К.: Знання, 2012. — С.109—132.
6. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.82—103.

🔗 Самостійна робота (завдання)

1. Здійснити оцінку природно-рекреаційних ресурсів регіону.

? *Запитання для самоперевірки*

1. Які ресурси використовуються у процесі рекреаційно-туристської діяльності?
2. Які об'єкти в Україні відносять до ресурсів природоохоронного значення?
3. В яких областях найбільше історико-культурних пам'яток?
4. На які групи туристських регіонів за складом, запасами й умовами зосередження рекреаційно-туристичних ресурсів умовно поділяється Україна?
5. Скільки і які етапи включає методика оцінки ПРП в натуральних показниках?
6. Чим визначається вплив чинників рекреаційно-туристських послуг на ефективність використання ресурсного рекреаційно-туристичного потенціалу регіону?
7. Що таке регіональні фінансові ресурси?
8. Охарактеризуйте об'єкти накопичення фінансових ресурсів регіону.
9. Назвіть джерела формування регіональних фінансових ресурсів
10. Які структурні елементи формують баланс фінансових ресурсів регіону?
11. Що таке місцеві бюджети, які бюджети до них відносять?
12. Чим відрізняється бюджет області від обласного бюджету, а зведений бюджет від державного?
13. Охарактеризуйте поняття «бюджет», «доходи бюджету», «витрати бюджету», «профіцит бюджету», «дефіцит бюджету».
14. Що таке спеціальний і загальний фонд місцевого бюджету?
15. Охарактеризуйте структуру спеціального фонду місцевого бюджету (за доходами й витратами).
16. Охарактеризуйте структуру загального фонду місцевого бюджету (за доходами й витратами).
17. Що таке міжбюджетні відносини?
18. Що таке фінансова спроможність місцевих бюджетів? Як її можна забезпечити?

Словник

Адміністративно-територіальна одиниця — територія, основними ознаками якої є: чітко визначені адміністративні межі, наявна управлінська система.

Регіональні фінансові ресурси — це грошові кошти, які акумулюються в місцевих бюджетах чи належать державним регіональним інституціональним одиницям у результаті створення та розподілу валового регіонального продукту. Вони використовуються для забезпечення розвитку регіональної економіки і підвищення рівня життя населення.

Бюджет — це план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади протягом бюджетного періоду.

Доходи бюджету — це всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Видатки бюджетів — це кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум.

Міжбюджетні відносини — це відносини між державою, областями України та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для забезпечення економічного й соціального розвитку територій та інших функцій, передбачених Конституцією України.

ТЕМА 2.2.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ В ОБЛАСНОМУ РЕГІОНІ

Забезпечення збалансованого та комплексного розвитку регіону як головна мета управління регіональним розвитком туризму.

Основні задачі та принципи регіонального розвитку. Інструменти управління. Макро та мікро інструменти.

Головні напрямки розвитку управління регіональним розвитком туризму (удосконалення системи регулювання господарської діяльності; формування нових соціально-економічних підходів; створення цільових програм; формування стратегії розвитку туризму; змішане (державне та ринкове) регулювання розвитку туризму; виділення пріоритетних видів і напрямів державного регулювання розвитку туристської галузі.

Передумови ефективного функціонування системи управління регіонального розвитку туризму (наявність ефективного регіонального аналізу; ефективно інформаційної системи; забезпечення взаємозв'язку регіональних програм розвитку керованої системи в залежності від зміни зовнішніх умов; взаємозв'язок керованої системи з керуючою).

Комплексна економічна діагностика процесів регіонального розвитку. Регіональний економічний аналіз та етапи його здійснення. Види та принципи регіонального економічного аналізу.

Складові СВOT (SWOT) аналізу: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Базові та альтернативні сценарії розвитку.

Цілі стратегічного плану (стратегічні, операційні) та оперативні завдання.

Форми управлінської діяльності (правові, організаційні, організаційно-правові). Методи управління регіональним розвитком управлінської діяльності в сфері туризму (адміністративні та економічні, правові, соціально-політичні, морально-етичні).

Механізми управління регіональним розвитком туризму (планування та прогнозування, бюджетно-податкова система, регулюючі інститути).

Інституційний механізм. Основні інститути держави. Регіональні агентства розвитку (стратегічні, операційні, секторальні).

Інвестиційні механізми управління регіональним розвитком. Реальні та фінансові інвестиції. Прямі та портфельні (непрямі) інвестиції. Інвестиційна привабливість регіону.

Семінарське заняття №5.

Управління розвитком туризму в обласному регіоні

- 1. Мета, принципи, інструменти й важелі управління регіональним розвитком туризму*
- 2. Аналіз передумов функціонування системи управління розвитком туризму в обласному регіоні*
- 3. Форми, методи та механізм регулювання і управління регіональним розвитком туризму*

Література

1. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. — К.: НАДУ, 2009. — 40 с.
2. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / С. В. Дутчак. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — С.97—104.
3. Управление развитием туризма в регионе. Опыт реализации Стратегии Республики Карелии / Институт экономики КарНЦ РАН, Под общей ред. Ю. В. Савельева, О. В. Толстогузова. — Петрозаводск: Изд-во Карельского научного центра РАН, 2008. —141 с.
4. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.103—126.

Самостійна робота (завдання)

1. Визначити інвестиційну привабливість регіону в якому Ви проживаєте. Розробити інвестиційний проект.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть і охарактеризуйте мету й принципи управління регіональним розвитком туризму. За якими принципами функціонує система управління регіональним розвитком туризму?
2. У чому полягає регіональна економічна діагностика, які її етапи.
3. Визначить регіональний економічний аналіз, а також його об'єкти й суб'єкти.
4. Назвіть і охарактеризуйте етапи аналізу економічного розвитку регіону.
5. Назвіть види регіонального економічного аналізу і визначить в чому їх розходження?
6. Охарактеризуйте горизонтальний і вертикальний економічний аналіз. Для чого вони необхідні?
7. Охарактеризуйте порівняльний і факторний економічний аналіз. Для чого вони необхідні?
8. Для чого застосовуються регіональні агентства розвитку?

9. Як держава впливає на інвестиційні процеси в регіонах?
10. Що таке фактори впливу на економічні показники, які характеризують регіональний розвиток. Наведіть приклади.
11. Що таке стала позитивна динаміка економічного показника?
12. В чому полягає зміст СВОТ-аналізу регіону?
13. Назвіть головні напрямки розвитку механізму управління регіональним розвитком туризму.
14. Які групи методів мають широке застосування в управлінні регіональним розвитком туризму?
15. Якими засобами реалізується бюджетна політика в регіоні? Що називають бюджетним федералізмом?

Словник

Методи управління регіональним розвитком і управлінської діяльності у сфері туризму — це способи і прийоми аналізу та оцінювання управлінських ситуацій, використання правових і організаційних форм, впливу на свідомість і поведінку людей у керованих процесах, відносинах і зв'язках туристського бізнесу.

Адміністративні методи — це способи і прийоми, дії визначення поведінки і діяльності людей з боку відповідних керівних компонентів держави. Полягають у використанні сукупності методів проектування та удосконалення раціональних організаційних структур регіонального управління, функціонування яких забезпечує досягнення поставлених цілей регіонального розвитку туризму.

Інвестиції — це економічні ресурси, які направлені на збільшення реального клімату суспільства, тобто, на розширення та модернізацію виробництва, створення виробничої і соціальної інфраструктури, товарно-матеріальних запасів та резервів, підготовку та перепідготовку кадрів, науки.

Реальні інвестиції — це кошти, вкладені в матеріальні (споруди, будівлі, обладнання) та нематеріальні (ліцензії, патенти, ноу-хау, програмні засоби тощо) активи.

Фінансові інвестиції — це вкладання коштів у різноманітні фінансові інструменти (цінні папери, депозити, цільові банківські вклади).

Прямі інвестиції — це безпосередня участь фізичної чи юридичної особи (інвестора) у виборі об'єкта інвестування, вкладанні коштів і реалізації інвестиційного проекту.

Портфельні (непрямі, опосередковані) інвестиції — це здійснення інвестиційної діяльності через фінансових посередників (інвестиційні фонди та компанії).

☒ Тести для перевірки знань

1. Який вид регіонального аналізу передбачає динаміку основних економічних показників регіону за певний період?

- А. горизонтальний;
- Б. вертикальний;
- В. порівняльний;
- Г. факторний.

2. Метод регіональної діагностики полягає у дослідженні:

- А. регіонального аналізу і прогнозування;
- Б. планування економічного розвитку;
- В. економічної ефективності регіональної діяльності;
- Г. оптимізації регіонального розвитку.

3. Регіональний аналіз, що досліджує структурні галузі економіки регіону називається:

- А. порівняльний;
- Б. факторний;
- В. вертикальний;
- Г. горизонтальний;

4. Порівняльний регіональний аналіз передбачає дослідження взаємозв'язків між:

- А. вертикальним та горизонтальним аналізом;
- Б. факторним та вертикальним аналізом;
- В. горизонтальним та факторним аналізом;
- Г. вертикальним та галузевим аналізом.

5. До факторів економічної безпеки не належить індикатор:

- А. відношення інвестицій до валового регіонального продукту;
- Б. обсягу промислової продукції;
- В. співвідношення легальної та тіньової економіки;
- Г. відношення оплати праці до валового регіонального продукту.

6. Факторний регіональний аналіз досліджує:

- А. Вплив факторів на економіку регіону;
- Б. Порівняння вертикальних та горизонтальних показників;
- В. Динаміку основних економічних показників регіону за певний період;
- Г. Структурні галузі економіки регіону.

7. До індикаторів соціального розвитку регіону належить фактор:

- А. відношення розкритих злочинів до всієї чисельності злочинів у регіоні;
- Б. співвідношення легальної та тіньової економіки;
- В. обсягу сільськогосподарської продукції;
- Г. чисельності населення з мінімальним рівнем доходів.

8. Головна мета управління розвитком туризму в обласному регіоні:

- А. узгодження всіх елементів системи управління регіональним розвитком туризму;
- Б. збалансованість та комплексний розвиток туризму;
- В. організація інформатизації населення в галузі туризму;
- Г. наукове обґрунтування управлінських рішень.

9. У рамках туристської політики регіону розробляються:

- А. концепція розвитку туризму;
- Б. концепція соціально-економічного розвитку регіону;
- В. стратегія розвитку туризму в регіоні;
- Г. усе вищепераховане.

10. До економічних індикаторів розвитку регіону належить:

- А. індекс зміни валового регіонального продукту;
- Б. співвідношення легальної та тіньової економіки;
- В. відношення оплати праці до валового регіонального продукту;
- Г. індекс споживчих цін на товари та послуги.

ТЕМА 2.3.

**УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТСЬКОГО БІЗНЕСУ
В РЕГІОНІ**

Туристська дестинація як суб'єкт управління регіонального розвитку. Загальні риси дестинації: сукупність декількох компонентів, культурна цінність, неподільність, орієнтація не лише на туристів.

Типи дестинації: столичні міста, центри цілеспрямованого розвитку туризму, спеціальні центри.

Ринкова оцінка дестинації. «Життєвий цикл» розвитку дестинації: дотуристська фаза; фаза формування основ туристської індустрії; фаза активного просування дестинації на ринку; фаза зміни вигляду дестинації; фаза уніфікації; зниження уваги; збитковості; диверсифікації туристського продукту.

Процес регулювання регіонального розвитку туризму. Регіональне туристське товариство (РТТ) – як одна із форм інтеграції. Мета, переваги та структура РТТ.

Інформаційні центри та їх діяльність. Стратегічні альянси та франчайзинг. Мережні структури.

Кластерні моделі в управлінні регіональним розвитком. Створення, формування та функціонування регіонального туристського кластеру.

Переваги кластерних моделей.

Типи кластерної політики: каталічна, підтримуюча, директивна, інтервенціоналістська. Типи кластерів: промислові, технологічні, наукові, бізнес-послуг, комбіновані.

Найактуальніші напрямки регіональної кластерної політики. Базовий потенціал для створення регіонального туристського кластеру.

Семінарське заняття №6.
Управління розвитком суб'єктів туристського бізнесу
в регіоні

1. *Туристські дестинації як суб'єкт управління регіонального розвитку.*
2. *Особливості інтеграційних процесів в управлінні організаціями індустрії туризму в регіоні.*
3. *Кластерні моделі в управлінні регіональним розвитком туризму.*

📖 Література

1. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. — К.: НАДУ, 2009. — 40 с.
2. Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: монографія / О. В. Музиченко-Козловська. — Львів: Новий світ — 2000, 2012. — С.60 —78.
3. Семенов В.Ф . Кластерна політика в управлінні регіональним розвитком туризму // Вісник соціально-економічних досліджень. Зб. наук. праць. — Одеса ОДЕУ. —2010. — № 40. — С.56—63.
4. Семенов В. Ф. Регіональний рекреаційний кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону / В. Ф. Семенов, В. М. Мозгальова, І. В. Давиденко //Регіональна економіка. — 2006. — №3(41). — С.78—89.
5. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий та ін.; за ред. Д. М. Стеченка. — К.: Знання, 2012. — С.133—149.
6. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.126—148.

🔗 Самостійна робота (завдання)

1. Здійснити аналіз транспортно-логістичного кластеру «Південні ворота України» та «Таврійський туристський кластер»).

? Запитання для самоперевірки

1. Дайте визначення туристської дестинації. Що необхідно для того, щоб територія була дестинацією?
2. У чому полягає ринкова оцінка дестинацій, як довго триває "життєвий цикл" розвитку дестинації?
3. Які існують організаційні форми інтеграції в туризмі?
4. Назвіть переваги стратегічних альянсів, мереж в управлінні регіональним розвитком туризму. Що розуміються під мережею?
5. До стратегічних альянсів відносяться функціонування спільних підприємств. Які переваги надає інвестору їх створення?
6. Дайте характеристику франчайзингу як методу організації й ведення туристського бізнесу.
7. Коли з'явилася кластерна ідея? Що називають кластерами?

8. Яке значення має регіональний кластер? Наведіть приклади країн, де регіональні кластерні моделі дали значний імпульс розвитку внутрішніх регіонів.
9. Які структурні підрозділи входять до туристських кластерів?
10. Які переваги забезпечує використання кластерної моделі в управлінні регіональним розвитком туризму?
11. Що Ви знаєте про розвиток туристських кластерів в Україні?
12. Скільки і які типи кластерної політики Ви знаєте?
13. Який базовий потенціал необхідний для створення регіонального туристського кластера?

Словник

Дестинація — це географічна територія, що має певні межі, що може залучати й задовольняти потреби досить широкої групи туристів.

Туристська дестинація — це вирішальний елемент регіональної туристської системи і суб'єкт управління регіонального розвитку. Її можна сприймати як територію із певним переліком засобів обслуговування й послуг, зручностей для забезпечення всіляких потреб туристів. Інакше кажучи, туристська дестинація містить у собі найбільш важливі й вирішальні елементи туризму, необхідні для туристів.

Регіональне туристське товариство (РТТ) — добровільне об'єднання зацікавлених осіб, створене з метою координації діяльності учасників, забезпечення захисту їхніх прав, інтересів у державних і інших органах, загальній реалізації різноманітних програм і проектів щодо розвитку туристської галузі й розподілу прибутку, отриманої від їхнього здійснення.

Мережі, альянси та туристські кластери — це результат структурної перебудови туристичної сфери й сусідської солідарності її підприємств. У підприємницьких мережах (альянсах) істотно зменшуються витрати, пов'язані з окремими видами діяльності, наприклад, закордонною комерційною діяльністю, спільним дослідженням ринку, маркетинговою діяльністю, участю у ярмарках і салонах, покращенням технології надання туристських та курортно-оздоровчих послуг. Розробляються нові механізми диверсифікації туристських продуктів (у спільних науково-дослідницьких центрах, лабораторіях), укладаються перехресні субпідрядні контракти між підприємствами одного й того ж регіону, зацікавленими у взаємодоповненні.

Кластер — це мережа незалежних виробничих або сервісних фірм (включаючи їх постачальників), творців технологій, ноу-хау (університети, науково-дослідні інститути, інжинірингові компанії), зв'язуючих ринкових інститутів (брокери, консультанти) і споживачів, що взаємодіють один із одним у рамках єдиного ланцюжка створення вартості.

Регіональний кластер — географічна агломерація фірм, які працюють в одній або кількох споріднених галузях господарства.

☒ **Тести для перевірки знань**

1. Управління у своїй діяльності керується:

- А. Конституцією України, Законами України;
- Б. підзаконними нормативно-правовими актами Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Державної туристичної адміністрації України;
- В. розпорядженнями голови обласної державної адміністрації, рішеннями обласної Ради, наказами головного управління, Положенням про нього, а також цим Положенням;
- Г. всі варіанти вірні.

2. Управління туризму створюється

- А. начальником Головного управління;
- Б. Президентом України;
- В. заступником начальника Головного управління;
- Г. Міністром закордонних справ України.

3. Управління туризму підпорядковується:

- А. Кабінету Міністрів України;
- Б. Президенту України;
- В. Державній туристичній адміністрації України;
- Г. Верховній Раді України.

4. Метою діяльності управління є:

- А. реалізація державної політики у сфері туристської діяльності;
- Б. становлення туризму як високорентабельної галузі економіки та важливого засобу культурного розвитку громадян;
- В. залучення населення до занять туризмом;
- Г. всі варіанти вірні.

5. Одним із основних напрямків діяльності управління у галузі туризму є:

- А. створення дієвих дисконтних систем для молоді та студентів;
- Б. аналіз стану справ щодо туристської діяльності та прогнозування розвитку туризму;
- В. створення умов для сезонного працевлаштування молоді в туристській галузі;
- Г. забезпечення умов для залучення до активного споживання туристських послуг пенсіонерів, військовослужбовців, малозабезпечених і багатодітних громадян та їх родин.

6. Для здійснення своєї діяльності управління має право:

- А. Від імені і за дорученням Головного управління укладати угоди, контракти, оформляти інші юридичні акти в Україні і за кордоном із організаціями, підприємствами, а також із окремими громадянами;
- Б. Проводити рекламну, консультаційну та інформаційну роботу;

- В. Залучати для розробки актуальних проблем розвитку туристської діяльності, вирішення інших питань вчених, висококваліфікованих фахівців за погодженням з їх керівниками;
- Г. всі варіанти вірні.

7. Для координації діяльності управлінь обласної державної адміністрації, відомств та туристських підприємств утворюється:

- А. обласна рада по туризму;
- Б. регіональна рада по туризму;
- В. національна рада по туризму;
- Г. локальна рада по туризму.

8. За масштабами міжнародного туризму та формою організації туристської галузі для України найбільш прийнятна:

- А. перша модель управління;
- Б. друга модель управління;
- В. третя модель управління;
- Г. четверта модель управління.

9. Основу нормативно-правового забезпечення сфери туризму і діяльності курортів складають:

- А. національні стандарти «Послуги туристичні. Засоби розміщення»;
- Б. закони України «Про туризм» та «Про курорти»;
- В. постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів»;
- Г. Кодексом України про надра.

10. Суб'єктом туристської діяльності є:

- А. підприємства, незалежно від форм власності пов'язані з наданням туристських послуг;
- Б. підприємства, установи, організації, що зареєстровані і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристських послуг;
- В. пам'ятники історії, архітектури;
- Г. природний заповідний фонд регіону, країни.

11. Які з суб'єктів належать до організаційної форми туристської діяльності:

- А. фірма-туроператор (турорганізатор), фірма-турагент;
- Б. готельні комплекси;
- В. санаторії, курорти;
- Г. організатори громадського харчування.

12. Що становить собою туристський кластер?

- А. група географічно локалізованих підприємств, що сформувались на базі туристських активів регіону та пов'язані з обслуговуванням туристів;
- Б. група осіб, які придбали туристську подорож;
- В. підприємства, що надають туристські послуги;
- Г. персонал який бере участь у наданні туристських послуг.

13. Основною метою діяльності туристських кластерів є:

- А. Облік туристів які відвідали регіон за певний період часу;
- Б. розвиток конкурентних переваг регіону шляхом активізації всіх видів туризму
- В. побудова прогнозів розвитку туризму регіону;
- Г. оцінка туристської діяльності регіону.

14. Яка з туристських моделей не є кластерною:

- А. модель туристського кластеру як відокремленої структури, утвореної незалежним суб'єктом господарювання;
- Б. модель туристського кластеру як відокремленої структури, утвореної державним органом влади;
- В. модель туристського кластеру як відокремленої структури, утвореної учасниками туристичного бізнесу;
- Г. модель туристського кластеру утворена на основі територіального фактору.

15. У чому полягає ідея типової туристської кластерної моделі:

- А. ініціативна група, що формує туристський кластер представлена незалежними фахівцями, що не мають прямого відношення до туристського бізнесу;
- Б. ініціативним елементом виступає управління туризму і курортів області, що утворює відокремлений неприбутковий підрозділ
- В. якщо між підприємствами туристського бізнесу виникають хаотичні відносини то вони укладають угоди між собою про співробітництво;
- Г. це створення ініціативної групи, що формує туристський кластер.

16. Основними перевагами кластерної моделі організації туристського бізнесу є:

- А. застосування ефекту масштабу, коли економічна ефективність спільної діяльності об'єднаних у туристський кластер підприємств є вищою порівняно з відокремленою діяльністю;
- Б. розширення доступу до інновацій, що досягається внаслідок зустрічних міжфірмових потоків ідей та інформації;
- В. формування локального галузевого ринку праці, що дає змогу здійснювати обмін співробітниками, їхнє стажування, підвищення кваліфікації;
- Г. покращення роботи туристських підприємств та збільшення прибутку.

17. Вимоги до суб'єктів туристської індустрії:

- А. туристська діяльність підлягає обов'язковому державному ліцензуванню;
- Б. готельні послуги та послуги харчування, підлягають обов'язковій сертифікації;
- В. страхування туристів не обов'язкове;
- Г. обов'язкова наявність службового приміщення (офісу), яке відповідає певним, визначеним законодавством, умовам.

18. Що не є типом дестинацій у туристському бізнесі:

- А. комплексна;
- Б. основна;
- В. не подільна;
- Г. орієнтована не тільки на туристів.

ТЕМА 2.4.

**РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ
РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ**

Роль системи регіонального маркетингу в сучасних економічних умовах. Сукупність юридичних, адміністративних, технологічних, соціальних, екологічних, економічних і конкурентних чинників у внутрішньому маркетинговому середовищі регіону.

Фактори мікро та макросередовища регіону.

Маркетинговий підхід до формування турпродукту регіону. Європейський та американський підхід до формування систем регіонального маркетингу.

Основні принципи розвитку системи регіонального маркетингу.

Інформаційно-аналітичне забезпечення регіонального маркетингу. Основні етапи інформаційно-аналітичного підходу. Особливості джерел інформації. Internet-системи резервування.

Маркетингова стратегія розвитку. Роль маркетингу у стратегічному плануванні розвитку регіону. Маркетингові цілі регіону.

Етапи планування маркетингової стратегії на рівні регіону: 1) формування місії та цілей розвитку регіонів; 2) аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища регіону та визначення маркетингових можливостей розвитку регіону; 3) вибір маркетингової стратегії; 4) формування маркетингових стратегій для кожного із ринків (інвесторів, населення, відвідувачів регіону); 5) розробка програми (плану) маркетингових заходів; 6) реалізація маркетингової стратегії розвитку регіону; 7) маркетинговий контроль (оцінка результатів та визначення потреб у перегляді маркетингової стратегії).

Семінарське заняття №7.
Регіональний маркетинг як інструмент управління
регіональним розвитком туризму

1. *Сутність регіонального маркетингу.*
2. *Маркетинговий підхід до формування туристичного продукту регіону.*
3. *Інформаційно-аналітичне забезпечення регіонального маркетингу.*
4. *Особливості формування та реалізації маркетингової стратегії регіону.*

📖 Література

1. Котлер Ф. Маркетинг. Гостеприимство и туризм: учебник для вузов / Ф. Котлер, Дж. Боуэн, Дж. Мейкенз; пер. с англ. под ред. Р. Б. Ноздревой. — М.: ЮНИТИ, 1998. — 420 с.
2. Мунін Г. Б. Франчайзинг у готельно-ресторанному бізнесі. Навч. посіб. / за ред. Трофименко Л. С. — К.: Кондор, 2008. — 370 с.
3. Правик Ю. М. Маркетинг туризму: підручник / Ю. М. Правик. — К.: Знання, 2008. — 303 с.
4. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посіб. / за ред. докт. екон. наук, проф. І. М. Школи. — Чернівці: Книги — ХХІ, 2007 — С.147—178.
5. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.148—168.

✎ Самостійна робота (завдання)

1. Розробити рекламну кампанію просування туристського продукту вашого регіону.

? Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність регіонального маркетингу. Назвіть фактори зовнішньої та внутрішньої середовища регіонального маркетингу?
2. В чому полягає специфіка маркетингу послуг туризму?
3. Дайте характеристику сегментації туристського попиту.
4. В чому полягає мотивація міжнародних подорожей?
5. Дайте характеристику демографічним і соціально-економічним критеріям сегментації туристського попиту.
6. За якими напрямками проводиться аналіз ринкових можливостей.
7. Охарактеризуйте соціально-економічні критерії, що впливають на вибір споживчого вибору на туристичному ринку.
8. У чому полягають поведінкові стереотипи туристів?
9. Дайте оцінку розвитку міжнародного туризму на найближчу перспективу.
10. Охарактеризуйте стратегічний маркетинг в туризмі.
11. Назвіть засоби реалізації маркетингу в туристській діяльності.
12. Як використовуються нові технології для маркетингу в туризмі

Словник

Регіональний маркетинг — це система управління розвитком регіону, спрямована на задоволення потреб споживачів та підвищення його конкурентоспроможності з метою залучення в регіон економічних агентів, які здатні підвищити рівень добробуту місцевого населення.

Маркетингові цілі регіону — це кількісні та якісні завдання маркетингової діяльності, які узгоджені з місією та забезпечені ресурсами. Маркетингові цілі порівняно із загальними цілями регіону є більш конкретними і ситуаційними, а тому переглядаються значно частіше залежно від змін навколишнього середовища.

Маркетингові можливості регіону — це ринкові можливості, які підкріплені наявними ресурсами та сприяють досягненню мети розвитку регіону. Маркетингові можливості можна розглядати як ключові фактори успіху, реалізація яких сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіону.

✎ Тести для перевірки знань

1. Окрема територіальна одиниця, заснована на спільності природних, культурних або історико-архітектурних ресурсів, об'єднана спільною туристською інфраструктурою і сприйнята у вигляді цілісного об'єкта, — це:

- А. туристська область;
- Б. туристський регіон;
- В. туристський край;
- Г. туристський центр.

2. Виберіть правильне твердження:

- А. туристський регіон відповідає конкретному адміністративно-територіальним поділом;
- Б. туристський регіон займає частину адміністративно-територіального поділу;
- В. туристський регіон представляє собою територію, розташовану на кількох адміністративно-територіальних поділках;
- Г. всі твердження вірні.

3. Сукупність туристських об'єктів, компактно розташованих на одній території, об'єднаних загальною інфраструктурою і службовців для цілей обслуговування туристів, — це:

- А. туристський регіон;
- Б. туристський вузол;
- В. туристський центр;
- Г. туристська область.

4. Яка мета загальної маркетингової стратегії регіону?

- А. залучення туристів у цей регіон або туристський центр;
- Б. залучення інвестицій;
- В. вивчення регіону;
- Г. підвищення безпеки екологічного середовища.

5. Що з переліченого нижче не відноситься до факторів, що впливає на привабливість туристського регіону:

- А. рівень цін;
- Б. інфраструктура регіону;
- В. доступність регіону;
- Г. фіскальна політика держави.

6. Виберіть неправильне твердження:

- А. маркетинг служить не тільки для залучення туристів, але і для регулювання туристських потоків у той чи інший регіон або туристський центр;
- Б. маркетинг регіонів служить для залучення туристів не тільки з-за кордону, а й усередині країни;
- В. для здійснення просування туристського регіону або туристського центру в більшості держав створюються адміністрації цих об'єктів;
- Г. туристський регіон — внутрішньо національна категорія, яка може відповідати тільки лише конкретного адміністративно-територіального поділу.

7. Маркетингові дослідження на рівні регіону проводяться з метою:

- А. визначення основних туристських потоків в регіон;
- Б. виявлення переміщення туристів усередині регіону;
- В. встановлення переважаючих в регіоні видів туризму;
- Г. всі варіанти вірні.

8. Створення, розвиток і поширення позитивної картини регіону має на увазі під собою:

- А. маркетинг іміджу;
- Б. маркетинг пам'яток;
- В. маркетинг інфраструктури;
- Г. забезпечення підтримки з боку громадян, політичних рухів, організацій.

9. Створення сувенірів із регіональною символікою є заходом якого розділу плану маркетингу:

- А. маркетингу іміджу;
- Б. маркетингу пам'яток;
- В. реклами;
- Г. маркетингу інфраструктури.

10. Які дослідження необхідно провести для складання ефективної програми регіонального маркетингу в туризмі:

- А. дослідження ринку та продукту;
- Б. дослідження споживачів і конкурентів;
- В. дослідження зовнішнього і внутрішнього середовища маркетингу;
- Г. всі відповіді вірні.

11. Маркетинг території та регіонів представляє собою:

- А. процес узгодження можливостей і запитів споживачів;
- Б. систему комплексного вивчення потреб і попиту з метою організації надання послуг, максимально орієнтованого на задоволення потреб конкретних споживачів;
- В. діяльність, яка робиться з метою створення, підтримки чи зміни сприятливої громадської думки;
- Г. діяльність, яка робиться з метою створення, підтримки чи зміни поведінки клієнтів стосовно до конкретних населених пунктами, регіонами або навіть країнам у цілому.

12. Що є основною метою маркетингу регіонів:

- А. залучення туристів у цей регіон або туристський центр тільки із за кордону;
- Б. залучення туристів у даний регіон із за кордону і з середини країни;
- В. регулювання туристських потоків в той чи інший регіон або ТЦ;
- Г. створення туристських офісів.

13. Яка з перелічених цільових груп покупців найбільш важлива в сфері регіонального маркетингу туризму:

- А. приїжджі;
- Б. жителі і працюючі за наймом;
- В. галузі економіки (промисловість, торгівля тощо), інвестори;
- Г. зовнішні ринки.

14. Які відвідувачі найбільш привабливі для регіону:

- А. одноденні відвідувачі;
- Б. чиї щоденні витрати найбільш високі, а перебування — найбільш тривале;
- В. чиї щоденні витрати найбільш високі, незалежно від днів перебування;
- Г. перебування яких становить не менше 15 днів.

15. Найбільш важливим для регіонального маркетингу в туризмі є: (виберіть невірний варіант)

- А. маркетинг пам'яток;
- Б. маркетинг інфраструктури;
- В. маркетинг країни в цілому;
- Г. маркетинг персоналу.

- 16. Уряд вимог, притаманних маркетинговим дослідженням не входить:**
- А. дослідження повинні проводитися у відповідності до загальноприйнятих принципів чесної конкуренції;
 - Б. випадковий або незв'язний характер;
 - В. повинен дотримуватися науковий підхід;
 - Г. маркетингові дослідження повинні складатися з комплексу послідовних приватних дій.
- 17. Вихідним етапом у проведення маркетингового дослідження є:**
- А. відбір джерел інформації;
 - Б. фналіз власною інформацією;
 - В. виявлення специфіки проблеми;
 - Г. формулювання його цілей і завдань.
- 18. На яких рівнях виробляються маркетинг у туризмі:**
- А. на муніципальному;
 - Б. на регіональному;
 - В. на національному.
- 19. Для утворення туристичної дестинації необхідним є:**
- А. високий рівень доходу місцевого населення;
 - Б. дії місцевого населення щодо створення туристичних ресурсів;
 - В. наявність розвинутої транспортної системи;
 - Г. наявність водних ресурсів.
- 20. Найпоширенішими глобальними інформаційними системами є:**
- А. Blueocean, Kvazar, Galileo;
 - Б. Worldspan, Sabre, Amadeus;
 - В. Watershine, R-keeper, Sabre;
 - Г. Bigboss, Amadeus, Galileo.
- 21. Які серед наступних процесів у туристському регіоні можуть мати негативні наслідки:**
- А. обмін культурною інформацією;
 - Б. залучення іноземної робочої сили;
 - В. контакт туристів і місцевого населення;
 - Г. процеси у туристичному регіоні завжди мають позитивні наслідки.
- 22. Невидима торгівля пов'язана з:**
- А. імпортом матеріальної продукції;
 - Б. тіньовою економікою;
 - В. імпортом та експортом послуг;
 - Г. безкоштовним використанням туристами природних ландшафтів.

23. Платіжний баланс уявляє собою:

- А. сумарну кількість послуг надана туристам;
- Б. кількість грошей, яку залишили туристи у регіоні;
- В. різниця між доходом від експорту і вартістю імпорту;
- Г. різниця між інвестованими коштами і вилученими.

24. До країн з позитивним туристським балансом відносять:

- А. Іспанію, Італію, Німеччину;
- Б. Францію, Мальту та Кіпр;
- В. Мексику, Туніс та Канаду;
- Г. Австрію, Швейцарію та Велику Британію.

25. До країн з негативним туристичним балансом відносять:

- А. Німеччину, Велику Британію, Японію;
- Б. Австрію, Грецію та Нідерланди;
- В. Іспанію, Бельгію та Канаду;
- Г. Тайвань, Італію та Малайзію.

26. Туристський дохід не враховує наступні статті:

- А. експорт товарів туристичного попиту;
- Б. імпорт товарів для обслуговування туристів;
- В. транспортні витрати в'їзних туристів;
- Г. інвестиції іноземного капіталу.

ТЕМА 2.5.

РОЗРОБКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМАМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Основні підходи до розробки регіональних програм розвитку туризму. Програмування регіонального розвитку, як інструмент реалізації планових цілей. Державні цільові програми.

Зміст планування економічного та соціального розвитку регіону. Нормативно-правові документи, що визначають порядок складання прогнозів, програм, планів соціально-економічного розвитку регіону.

Сучасне використання програмно-цільового підходу в сфері туризму.

Рекреаційно-географічний (характеризуючий туристський потенціал), маркетингово-аналітичний (оцінюючий туристський попит і пропозицію) підходи, економічний (враховуючий вартісні аспекти туристського продукту); міжгалузевий (оцінюючий фактичний стан і перспективи території об'єкта); інвестиційний (визначаючий структуру фінансування і очікувану ефективність проекту) тощо.

Регіональні цільові програми. Мета та основні завдання програм. Етапи розробки (попередній, аналітичний, визначення цілей, розробки варіантів та вибір найбільш оптимального, розробка планів конкретних заходів).

Пріоритетні завдання наукового забезпечення програми розвитку туризму в регіоні.

Концептуальні засади планування розвитку туризму. Директивний (адміністративно-командний) та індикативний (економічний ринковий) підходи управління розвитком економіки: переваги та недоліки.

Етапи процесу планування. Рівні туристського планування: міжнародний, національний, регіональний і місцевий.

Класифікаційні ознаки планування.

Методи планування та прогнозування розвитку туризму: наукові, експериментальні, балансові, нормативні (техніко-економічних розрахунків), індексні, програмно-цільові, економіко-аналітичні, метод із використанням коефіцієнта еластичності, економіко-математичне моделювання тощо.

Особливості стратегічного планування розвитку туризму та його місце в системі управління регіональним розвитком Типи базових стратегій: стратегія зростання; стратегія стабілізації або обмеженого зростання; стратегія виживання.

Цілі розробки стратегій. Основні етапи стратегічного планування туризму в регіоні. Проблеми забезпечення стратегічного планування розвитку туризму. Напрями вдосконалення методів планування регіонального розвитку.

Семінарське заняття №8.

Розробка та економічне обґрунтування регіональних програм розвитку туризму

- 1. Основні підходи до розробки регіональних програм розвитку туризму.*
- 2. Концептуальні засади планування розвитку туризму.*
- 3. Методи планування та прогнозування розвитку туризму.*
- 4. Особливості стратегічного планування розвитку туризму та його місце в системі управління регіональним розвитком.*
- 5. Програмування розвитку туризму в регіоні.*

📖 Література

1. Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П. В. Гудзь. — Донецьк: Юго-Восток, 2001. — 270 с.
2. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму. Методологія формування, механізм реалізації / В. К. Євдокименко // Ін-т регіон. дослідж. НАН України. — Чернівці: Прут, 1995. — 118 с.
3. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посіб. / за ред. докт. екон. наук, проф. І. М. Школи. — Чернівці: Книги — XXI, 2007 — С.179—203.
4. Управление развитием туризма в регионе. Опыт реализации Стратегии Республики Карелии / Институт экономики КарНЦ РАН, Под общей ред. Ю. В. Савельева, О. В. Толстогузова. — Петрозаводск: Изд-во Карельского научного центра РАН, 2008. — 141 с.

5. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий та ін.; за ред. Д. М. Стеченка. — К.: Знання, 2012. — С.180—199.
6. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — С.169—189.

✎ *Самостійна робота (завдання)*

1. Здійснити аналіз «Стратегії розвитку туризму на Херсонщині».

? *Запитання для самоперевірки*

1. У чому полягає зміст планування економічного та соціального розвитку регіону?
2. Які нормативно-правові документи визначають порядок складання прогнозів, програм, планів соціально-економічного розвитку регіонів?
3. Які види діяльності є об'єктами прогнозування та планування на регіональному рівні?
4. Охарактеризуйте види планів, що розробляються на регіональному рівні.
5. Дайте визначення директивного та індикативного планування.
6. Розкрийте зміст принципів, на яких ґрунтується розроблення планів економічного та соціального розвитку регіону.
7. Які показники використовують при обґрунтуванні програм регіонального соціально-економічного розвитку?
8. Розкрийте зміст та сферу застосування системного методу в регіональному плануванні.
9. Розкрийте зміст та сферу застосування балансового методу в регіональному плануванні.
10. Розкрийте зміст та сферу застосування нормативного методу в регіональному плануванні.
11. Дайте визначення стратегічного, середньострокового та поточного (тактичного) планування.
12. Розкрийте напрями вдосконалення методів планування регіонального розвитку.
13. Назвіть етапи складання регіональних комплексних програм

📖 *Словник*

Програмування регіонального розвитку — це інструмент реалізації планових цілей, який дозволяє орієнтувати економіку через регулярний і комплексний вплив на структуру відповідно до варіанта соціально-економічного розвитку в межах ринкового механізму.

Програма розвитку туризму — це комплекс взаємозв'язаних норм, економічних та організаційних заходів, спрямованих на реалізацію конституційних прав громадян і розвиток туристської галузі.

Програми розвитку туризму в регіоні — це документ, у якому комплексно відтворюється вся інформація, яка стосується рівня основних показників, що характеризують економічні й соціальні напрямки регіонального

розвитку туризму, які необхідно забезпечити показниками за певний період, як правило за рік.

План — документ, в якому визначено систему взаємоузгоджених завдань, об'єднаних спільною метою, визначеними термінами, методами і послідовністю досягнень.

Стратегічне планування — особливий вид управлінської діяльності, що полягає в розробці стратегічних рішень, які передбачають постановку цілей і стратегій розвитку територій на довгострокову перспективу, реалізація яких забезпечує ефективне функціонування економіки та швидку адаптацію до змін умов зовнішнього середовища.

Стратегічне планування розвитку туризму в регіоні — це процес моделювання ефективної діяльності підприємств туризму на певний період функціонування з встановленням цілей розвитку туризму в регіоні та їх змін в умовах невизначеності ринкового середовища, а також визначення способу реалізації цих цілей і завдань у відповідності з ресурсними можливостями регіону.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ (рефератів, есе, творчих завдань)

1. Сучасний стан регіональних проблем в Україні.
2. Агенції регіонального розвитку України та їх мережі.
3. Природна складова туристсько-рекреаційного комплексу.
4. Характеристика ресурсної бази розвитку курортно-лікувального сегменту ТРД (на прикладі території Херсонської обл.).
5. Характеристика ресурсної бази розвитку релігійного сегменту туристсько-рекреаційної діяльності.
6. Характеристика ресурсної бази розвитку пізнавально-розважального сегменту туристсько-рекреаційної діяльності.
7. Характеристика ресурсної бази розвитку екологічного сегменту туристсько-рекреаційної діяльності.
8. Характеристика ресурсної бази розвитку спортивного сегменту туристсько-рекреаційної діяльності.
9. Характеристика ресурсної бази розвитку екзотичного сегменту туристсько-рекреаційної діяльності.
10. Характеристика ресурсної бази розвитку комерційно-ділового сегменту туристсько-рекреаційної діяльності.
11. Характеристика сучасного стану туристсько-рекреаційної інфраструктури регіону та основні проблеми використання її у туристсько-рекреаційній діяльності.
12. Аналіз забезпеченості трудовими ресурсами туристсько-рекреаційної сфери господарської діяльності.
13. Напрями спеціалізації туристсько-рекреаційної діяльності в регіоні: сучасний стан та перспективи розвитку.
14. Основні проблеми управління регіонального розвитку туристсько-рекреаційної діяльності в регіоні та шляхи їх усунення.
15. Аналіз основних напрямків спрямування туристичних потоків: на територію регіону та за його межі. Їх вплив на розвиток туристсько-рекреаційної господарської діяльності в регіоні.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

(контрольні питання до дисципліни, для самоконтролю та самоперевірки)

1. Розкрийте зміст поняття «регіоналізація» та різні підходи до визначення даної понятійної категорії.
2. Який напрям сучасної географічної науки вивчає проблеми регіоналізації, розвитку регіонів. Які підрозділи (наукові дисципліни) цього напрямку безпосередньо ними займаються
3. Економічний та етносоціальний чинник регіоналізації.
4. Розкрийте поняття «транскордонний регіон». Охарактеризуйте їх типи.
5. У чому полягає зміст модернізації суспільних відносин і роль економічного чинника регіоналізації в Україні.
6. Основні завдання державної регіональної політики в галузі економіки.
7. Який вплив на процес регіоналізації мають зовнішньоекономічні чинники.
8. Назвіть способи класифікації регіонів (критерії класифікації). Охарактеризуйте їх.
9. Види регіонів в залежності від існуючих адміністративно-територіальних одиниць.
10. Якими ознаками відрізняються депресивні регіони від відсталих. Як їх можна згрупувати. Назвіть їх основні ознаки. Наведіть приклади в межах України.
11. Концепція державної регіональної політики України та проблеми її формування.
12. У чому полягає ефективність регіональної політики держави?
13. Нормативні документи прийняті Кабінетом міністрів які сприяють процесу реформування регіонального управління та регіонального розвитку економіки. Їх коротка характеристика та основні положення.
14. Державні та недержавні інституції які впливають на регіональний розвиток та регіональне управління. Їх функції згідно нормативних документів у сфері регіонального розвитку України.
15. Основна мета створення мережі агенцій регіонального розвитку.
16. В яких стратегічних документах передбачено вдосконалення механізмів управління регіональним розвитком в Україні.
17. Окресліть основну мету та основні завдання регіональної економіки.
18. Основні положення Закону України «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні».
19. Розкрийте зміст поняття «державне регулювання територіального розвитку».
20. Назвіть складові інтегрованої системи державного регіонального управління.
21. Охарактеризуйте основну мету і завдання державного управління регіоном.
22. Охарактеризуйте об'єкт та суб'єкт державного регіонального управління.
23. Назвіть органи державної виконавчої влади на рівні регіонів (на прикладі України).

24. Охарактеризуйте розподіл повноважень між органами державного та місцевого самоврядування у країнах із перехідною економікою.
25. Проаналізуйте взаємозв'язок між системою державного управління та регіональним розвитком у країнах із різними системами управління.
26. Розкрийте зміст поняття «економічний простір» та його основних характеристик.
27. Назвіть та охарактеризуйте основні типи внутрішньої просторової структури регіону.
28. Розкрийте зміст понять «локалітет», «промисловий вузол», «транспортний вузол», «територіально-виробничий комплекс», «агломерація».
29. Розкрийте зміст поняття «регіональний економічний комплекс».
30. Яка економічна категорія вважається об'єктивною основою цілісності регіону. Розкрийте її зміст.
31. Поясніть у чому полягає різниця понять «галузева структура регіонального комплексу» і «територіальна структура регіонального комплексу».
32. Охарактеризуйте компонентно-функціональну структуру регіону (підсистеми які її формують).
33. Розкрийте зміст поняття «економічний потенціал», охарактеризуйте його складові.
34. Поясніть із економічної точки зору зміст поняття «спеціалізація регіону».
35. Охарактеризуйте основні складові ресурсної бази розвитку регіону.
36. Охарактеризуйте структуру галузі «туризм».
37. Охарактеризуйте структуру туристсько-господарського комплексу (з яких блоків-сегментів вона складається)
38. Розкрийте зміст виробничого процесу та реалізації турпродукту.
39. Розкрийте основні відмінності в поняттях «туристсько-рекреаційний потенціал» та «туристсько-рекреаційний ресурс».
40. Поясніть доцільність використання нового терміну «туристсько-рекреаційний» у сучасному розумінні нового господарського комплексу.
41. Доведіть що поняття «турист» та «рекреант» є в нинішніх умовах господарювання рівноцінними. Маючи протилежну позицію – доведіть її.
42. Розкрийте суть проблем класифікації у сфері туризму.
43. Розкрийте сутність поняття «туристсько-рекреаційна діяльність» із позиції споживача та виробника турпродукту.
44. Охарактеризуйте чинники що впливають на формування туристсько-рекреаційного попиту.
45. Поясніть зв'язок між сегментами туристсько-рекреаційної діяльності та категорією «вільний час туриста».
46. Охарактеризуйте об'єкт та предмет дослідження з позиції конструктивно-географічного підходу вивчення туристсько-рекреаційної діяльності в регіоні.
47. Проаналізуйте стан та розкрийте особливості механізмів державного регулювання туристською сферою України.

48. Європейський досвід участі держави в організації та регулюванні розвитку туристської діяльності регіонів. Основні моделі управління.
49. Охарактеризуйте основні пріоритетні напрямки державної політики розвитку туризму.
50. Кластерні моделі в управлінні регіональним розвитком туризму.
51. Охарактеризуйте стратегічний маркетинг в туризмі.
52. В чому полягає мотивація міжнародних подорожей?
53. Охарактеризуйте соціально-економічні критерії, що впливають на вибір споживчого вибору на туристському ринку.
54. Дайте оцінку розвитку міжнародного туризму на найближчу перспективу.
55. Назвіть засоби реалізації маркетингу в туристській діяльності.
56. Охарактеризуйте види планів, що розробляються на регіональному рівні.
57. Які показники використовують при обґрунтуванні програм регіонального соціально-економічного розвитку?
58. Назвіть етапи складання регіональних комплексних програм.
59. Особливості стратегічного планування розвитку туризму та його місце в системі управління регіональним розвитком.
60. Програмування розвитку туризму в регіоні.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Модульна контрольна робота є рубіжним контролем, що виявляє рівень опанування студентом курсу «Управління регіональним розвитком туризму».

Метою модульної контрольної роботи є закріплення теоретичних і практичних знань, які студент набуває під час вивчення курсу «Управління регіональним розвитком туризму».

Завдання до контрольної роботи видається викладачем профільюючої дисципліни.

Зарахування контрольної роботи вважається виконаним, коли студент подає викладачу для перевірки письмову відповідь.

Студент обов'язково має виконувати всі модульні контрольні роботи.

Модульна контрольна робота проводиться у формі тестування та відповіді на поставлені питання. Робота виконується під час аудиторних годин, що відведені для їх написання.

Зміст роботи: стисла конкретна письмова відповідь на два поставлені питання та відповідь на тести (поставити один правильний варіант відповіді) має бути написана розбірливим почерком, обов'язково вказавши групу та прізвище студента.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Семинар, як одна із форм навчальних занять, розрахований на глибоке та повне опанування студентом певної теми, питання чи проблеми на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури. На семінарських заняттях студент бере участь в їх колективному творчому обговоренні, оволодіває науковими методами аналізу певних явищ і проблем.

Систематична підготовка до семінару привчає до самостійної роботи з першоджерелами — періодичними виданнями, науковою, навчальною, навчально-методичною літературою і т. ін. Під час занять створюються умови для перевірки та виявлення інтелектуального рівня студентів, для набуття уміння викладати матеріал, логічно висловлюватись, колективно обговорювати гострі проблеми, відстоювати власну точку зору, аргументувати свою позицію.

Готуючись до відповіді, важливо, в першу чергу, визначити напрями наукових досліджень із певної проблеми та впровадження їх результатів у практику. Доцільно підготувати власні спостереження та висновки, обґрунтовуючи їх теоретичними положеннями та рекомендаціями.

У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або у малих групах (при попередньому поясненні викладача) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, виробничі ситуації чи ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували студенти, та підведення підсумків із виставленням відповідної оцінки залежно від результатів виконаної роботи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Метою самостійної роботи є поглиблене вивчення відповідних тем і питань курсу «Управління регіональним розвитком туризму».

Самостійна робота є однією із складових навчального процесу, на яку припадає значний обсяг навчального часу. При цьому студент є активним учасником навчального процесу, набуває навичок самоорганізації, самостійного пошуку інформації, прийняття рішень і т. ін. Правильна організація самостійної роботи дозволяє максимально індивідуалізувати навчання, підвищити ефективність навчального процесу в цілому.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання лекційного матеріалу, визначення головного у змісті лекції, засвоєння її основних моментів. При цьому не слід дослівно записувати за лектором, а своїми словами фіксувати найсуттєвіше: тему, її основні питання та положення. Записувати слід акуратно і чітко, краще у зошиті в клітинку (через клітинку). На сторінках конспекту залишати широкі поля для додаткових поміток під час самостійної роботи над літературою.

Щоб зрозуміти і добре засвоїти лекційний матеріал, до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції, і, якщо це необхідно, опрацювати рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал, на який лектор посилається при викладанні нового, якщо з певних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати і опрацювати самостійно, незрозумілі питання з'ясувати на консультації.

Для ґрунтовного засвоєння матеріалу необхідно вдумливо конспектувати його, вдаючись до різних видів запису (витяги, тези, цитати і т. ін.). Доцільно підготувати власні спостереження та висновки, обґрунтовуючи їх теоретичними положеннями та рекомендаціями.

Професійному розвитку студентів сприяє самостійне виконання творчих і практичних завдань, різноманітні форми пошукової, дослідної роботи.

Викладач систематично контролює самостійну роботу студентів: перевіряє конспекти, виконання завдань творчого характеру, надає необхідну допомогу для активізації навчальної діяльності студентів.

Окремими формами самостійної роботи студента, передбаченими навчальним планом, є написання рефератів, контрольних робіт, а також підготовка творчих проектів і наукових доповідей.

ІНДИВІДУАЛЬНО-КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (запитання-відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);
- групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань, стосовно яких виникли запитання);
- групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

- індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань;
- підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;
- підготовки рефератів для виступу на науковій конференції.

МЕТОДИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

При викладанні дисципліни «Управління регіональним розвитком туризму» для активізації навчального процесу передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких, як: проблемні лекції; робота в малих групах; семінари-дискусії; кейс-метод; ділові ігри.

Проблемні лекції спрямовані на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми лекції обмежується двома-трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів із роздаванням студентам під час лекцій друкованого матеріалу та виділенням головних висновків із питань, що розглядаються. При викладанні лекційного матеріалу студентам пропонуються питання для самостійного розмірковування. При цьому лектор задає запитання, які спонукають студента шукати розв'язання проблемної ситуації. Така система примушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

На початку проведення проблемної лекції необхідно чітко сформулювати проблему, яку необхідно вирішити студентам. При викладанні лекційного матеріалу слід уникати прямої відповіді на поставлені запитання,

а висвітлювати лекційний матеріал таким чином, щоб отриману інформацію студент міг використовувати при розв'язанні проблеми.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження.

На початку проведення міні-лекції за вказаними вище темами лектор акцентує увагу студентів на необхідності представити викладений лекційний матеріал у так званому структурно-логічному вигляді. На розгляд виносяться питання, які зафіксовані у плані лекцій, але викладаються вони стисло. Лекційне заняття, проведене у такий спосіб, пробуджує у студента активність та увагу при сприйнятті матеріалу, а також спрямовує його на використання системного підходу при відтворенні інформації, яку він одержав від викладача. Проблемні лекції та міні-лекції доцільно поєднувати з такою формою активізації навчального процесу, як робота в малих групах.

Робота в малих групах дає змогу структурувати лекційні або практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Після висвітлення проблеми (при використанні проблемних лекцій) або стислого викладання матеріалу (при використанні міні-лекцій) студентам пропонується об'єднуватися у групи по 5—6 чоловік і презентувати наприкінці заняття своє бачення та сприйняття матеріалу.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками та поглядами учасників щодо даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Ділові ігри — форма активізації студентів, за якою вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

ЛІТЕРАТУРА

Навчальні посібники:

1. Александрова А. Ю. Международный туризм: учебник / А. Ю. Александрова. — М.: КНОРУС, 2010. — 464 с.
2. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л. Л. Антонюк. — К.: КНЕУ, 2004.
3. Баканов М.И. Теория экономического анализа: Учебник. — 4-е изд., доп. и перераб. / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. — М.: «Финансы и статистика», 1997. — 416 с.
4. Балабанов И. Т. Экономика туризма: Учебное пособие / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов — М.: Финансы и статистика, 2000. — 176 с.
5. Барнз Вільям. Нові регіональні економіки / Барнз Вільям, Ледебур Ларрі.; пер. з англ. А. Пехник. — Львів: Літопис, 2003. — 196 с.
6. Барчукова Н. С. Международное сотрудничество государств в области туризма / Н. С. Барчукова. — М.: Международ. отношения, 1986. — 130 с.
7. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України: навч. посіб. / О. О. Бейдик. — К.: Альтерпресс, 2009. — 400 с.
8. Бережна І. В. Національні пріоритети та регіональні детермінанти соціально-економічного зростання (на матеріалах АР Крим) / І. В. Бережна. — К.: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. — 604 с.
9. Биркович В. І. Державне регулювання сфери туризму на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Віктор Іванович Биркович — Запоріжжя, 2007. — 20 с.
10. Біленчук І. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) / І. Д. Біленчук., В. В. Кравченко, М. В. Лідмогильний. — К.: Атіка, 2000.
11. Білорус О. Г. Глобалізація та безпека розвитку: [монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. — К.: КНЕУ, 2001.
12. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. — К.: НАДУ, 2009. — 40 с.
13. Борушак М. Стратегия развития туристического региона: теория, методология, практика / М. Борушак. — Минск: БГЭУ, 2002. — 166 с.
14. Бюджетный Кодекс Украины. Справочное издание / Предисловие Таукешевой Т. Д. — Харьков: ООО «Дельта», 2001. — 112 с.
15. Гаврилов А. И. Региональная экономика и управление [учеб. пособие для вузов] / А. И. Гаврилов. — М.: ЮНИТИ — ДАНА, 2002. — 239 с.
16. Гаврилюк С. П. Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу / С. П. Гаврилюк [навч. посібник]. — К.: Київ. національний торговий економічний університет, 2006. — 180 с.
17. Герасимчук З. В. Транскордонне співробітництво регіонів: методика оцінки та шляхи активізації: монографія / З. В. Герасимчук, Л. В. Корольчук. — Луцьк: Надністр'я, 2009. — 184 с.
18. Гладкий Ю. П. Основы региональной политики; [учебник] /

- Ю. П. Гладкий, А.И.Чистобаев. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1998.
- 19.Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П. В. Гудзь. — Донецьк: Юго-Восток, 2001. — 270 с.
 - 20.Гуляев В. Г. Организация туристической деятельности / В. Г. Гуляев. — М.: Нолидж, 1996. — 305 с.
 - 21.Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб./ С. В. Дутчак. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — 128 с.
 - 22.Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму. Методологія формування, механізм реалізації / В. К. Євдокименко // Ін-т регіон. дослідж. НАН України. —Чернівці: Прут, 1995. —118 с.
 - 23.Квартальнов В. А. Туризм: учебник / В. А. Квартальнов. — М.: ФИС, 2002. — 320 с.
 - 24.Кіптенко В. К. Менеджмент туризму: підручник / В. К. Кіптенко. — К.: Знання, 2010. —502 с.
 - 25.Котлер Ф. Маркетинг. Гостеприимство и туризм: учебник для вузов / Ф. Котлер, Дж. Боуэн, Дж. Мейкенз; пер. с англ. под ред. Р. Б. Ноздревой. — М.: ЮНИТИ, 1998. — 420 с.
 - 26.Кузик С. П. Географія туризму: навч. посіб. / С. П. Кузик. — К.: Знання, 2001. — 271 с.
 - 27.Лукьянова Л. Г. Рекреационные комплексы: Учебное пособие / Под общ. ред. В. К. Федорченко. — К.: Вища шк., 2004. — 346 с.
 - 28.Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Я. Малиновський. — К: Атіка, 2003. — 575 с.
 - 29.Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. — К.: Знання, 2008. — 661 с.
 - 30.Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. — Л.: Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 1997. — 259 с.
 - 31.Мельник А. Ф. Державне управління: Навчальний посібник / А.Ф.Мельник, Оболенський О. Ю. та ін. —2-е вид., випр. і доп. — К: Знання, 2004. —344 с.
 - 32.Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: монографія / О. В. Музиченко-Козловська. — Львів: Новий світ — 2000, 2012. — 176 с.
 - 33.Мунін Г. Б. Франчайзинг у готельно-ресторанному бізнесі. Навч. посіб. / за ред. Трофименко Л. С. — К.: Кондор, 2008. — 370 с.
 - 34.Муніципальне право України: Підручник / В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький, М. О. Баймуратов та ін.; За ред. В. Ф. Погорілко. —К.: Юрінком Інтер, 2001. —
 - 35.Портер М. Конкуренция / М. Портер. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. — 495 с.
 - 36.Правик Ю. М. Маркетинг туризму: підручник / Ю. М. Правик. — К.: Знання, 2008. — 303 с.

37. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні / за ред. В. К. Федорченко. — К.: Юрінком-Інтер, 2002. — 635 с.
38. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку:[монографія] / За ред. З. С. Варналія. — К.: Знання України, 2005. — 498 с.
39. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посіб. / за ред. докт. екон. наук, проф. І. М. Школи. — Чернівці: Книги — XXI, 2007 — 292 с.
40. Семенов В. Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності / За ред. В. Ф. Семенова / Монографія. — Одеса: Оптимум, 2008.
41. Слепокуров А. С. Геоэкологические и инновационные аспекты развития туризма в Крыму / А. С. Слепокуров. — Симферополь: СОНАТ, 2000. — 100 с.
42. Тарасенко Владислава Территориальные кластеры: Семь инструментов управления / В. Тарасенко. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2015. — 201 с.
43. Територіальна, організація влади в Україні: статус і повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування / за заг. ред. А. П. Зайця. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. — 928 с.
44. Туристична курортологія / укл.: І. Д. Бойко, Л. А. Савранчук. — Чернівці: Рута, 2007. — 116 с.
45. Управление развитием туризма в регионе. Опыт реализации Стратегии Республики Карелии / Институт экономики КарНЦ РАН, Под общей ред. Ю. В. Савельева, О. В. Толстогузова. — Петрозаводск: Изд-во Карельского научного центра РАН, 2008. — 141 с.
46. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий та ін.; за ред. Д. М. Стеченка. — К.: Знання, 2012. — 455 с.
47. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Семенова. — Одеса, 2011. — 225 с.
48. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: навчальний посібник / Н. В. Чорненька. — К.: Атіка, 2008. — 392 с.
49. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. / Ярмиш О. Н., Серьогін В. О. — Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002.

Словники. Довідники

1. Азар В. И. Большой Глоссарий терминов международного туризма / В. И. Азар, Г. В. Антюфеев, Ю. К. Байназаров, Е. А. Байков, А. А. Березкин. — 3. изд., доп. и перераб. — СПб.; М.: Невский Фонд; Издательский дом Герда, 2006. — 936 с.
2. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. — К.: Палітра, 1997. — 130 с.
3. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. К. Федорченко (ред.), В. А. Смолій (авт.-уклад.). — К.: Слово, 2006. — 372 с.

4. Квартальнов В. А. Энциклопедия туризма: Справочник / В. А.Квартальнов, В. К.Зорин. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 368 с.
5. Краткий словарь международной туристской терминологии. — Монако, Монте-Карло. — М.: ГУИТ при совете Министров СССР, 1980. — 198 с.
6. Туристский терминологический словарь: Справочно-методическое пособие / Авт.-сост. И. А. Зорин, В. А. Квартальнов. — М., 1999.
7. Туристський словник-довідник: Навч. посіб. для студ., асп., викл. / Київський ін-т туризму, економіки і права / В. К. Федорченко (уклад.), І. М. Мініч (уклад.). — К.: Дніпро, 2000. — 155 с.
8. Уваров В. Д. Международные туристические организации. Справочник / В. Д. Уваров, К. Г. Борисов. — М.: Международные отношения, 1990. — 288 с.
9. Україна туристична: Провідні підприємства. Особистості / В. В. Болгов, І. В. Болгов, Л. Г. Афанасьєва. — К.: Укр. вид. консорціум, 2006. — 352 с.
10. Энциклопедия туризма / Ред. коллегия: Е. И. Там (гл. ред.), А. Х. Абуков и др. — М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. — 607 с.

Опубліковані документи

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) — 1997. — № 24. — ст.170.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». — Закон України від 8 вересня 2005 р. №2850 –IV. —Режим доступу: [http:// zakon 1.rada.gov.ua/ cgi –bln/lavs/main. /cgi](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/lavs/main.cgi)
3. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 №1861-IV — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
4. Закон України «Про туризм»: За станом на 10 травня 2005 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К.: Парламентське видавництво, 2005. — 34 с.
5. Законодавство України про туризм і готельну справу [текст]: збірник офіційних текстів законів станом на 3 вересня 2012 р. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 242 с.
6. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з організації іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму, екскурсійної діяльності / Наказ Держкому України з питань регуляторної політики та підприємництва і Держкоммолодьспортутуризму від 17.01.2001 р. — №7/62.
7. Нормативні акти України [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://nau.kiev.ua>.
8. Правила користування готелями та надання готельних послуг в Україні, 2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tourism.gov.ua/doc.aspx?id=209>.
9. Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту (витяг) (Затверджено постановою КМУ від 18 лютого 1997 р. №176) // Туризм в Україні. —1997. — Вип. 2. — С.9—15.

10. Про курорти: Закон України // Відомості Верховної Ради. — 2000. — №50.
11. Проект Закону України «Про туристичні ресурси» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/action/regulatory/projects/25180/25182/>
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 № 638 «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/legislation/resolution/26441/>

Інтернет ресурси

1. www.unwto.org Офіційний сайт ЮНВТО
2. www.altu.com.ua/altu/ Асоціація лідерів турбізнесу України (АЛТУ)
3. www.greentour.com.ua/ukrainian/ Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні
4. www.tour.com.ua Туристський портал
5. www.tourdom.ua/ Професійний туристський портал
6. www.tourism.gov.ua Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт).
7. www.visitkherson.gov.ua Офіційний сайт Управління туризму і курортів Херсонської обласної державної адміністрації.
8. www.ukrtourism.com/news_turizm.html Новини туризму України

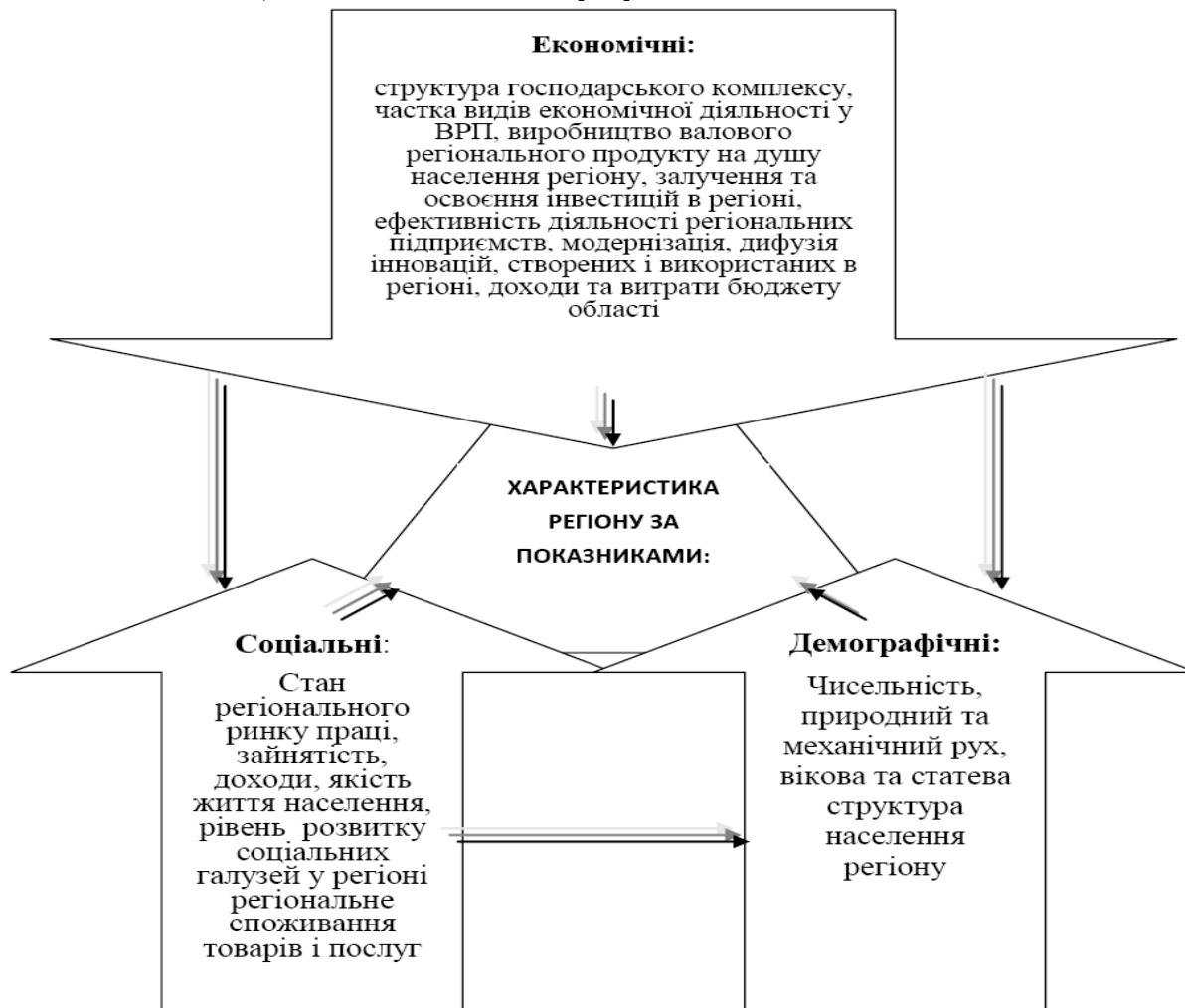
Періодичні видання

1. Mandry
2. Welcome to Ukraine
3. Большая прогулка
4. Весь мир в кармане
5. Вокруг света
6. Мир туризма
7. Міжнародний туризм
8. Новости турбизнеса
9. Туризм сільський зелений
10. Украинская туристическая газета
11. Украинский туризм

ДОДАТКИ

Додаток А

Характеристика регіонального розвитку за економічними, соціальними та демографічними показниками

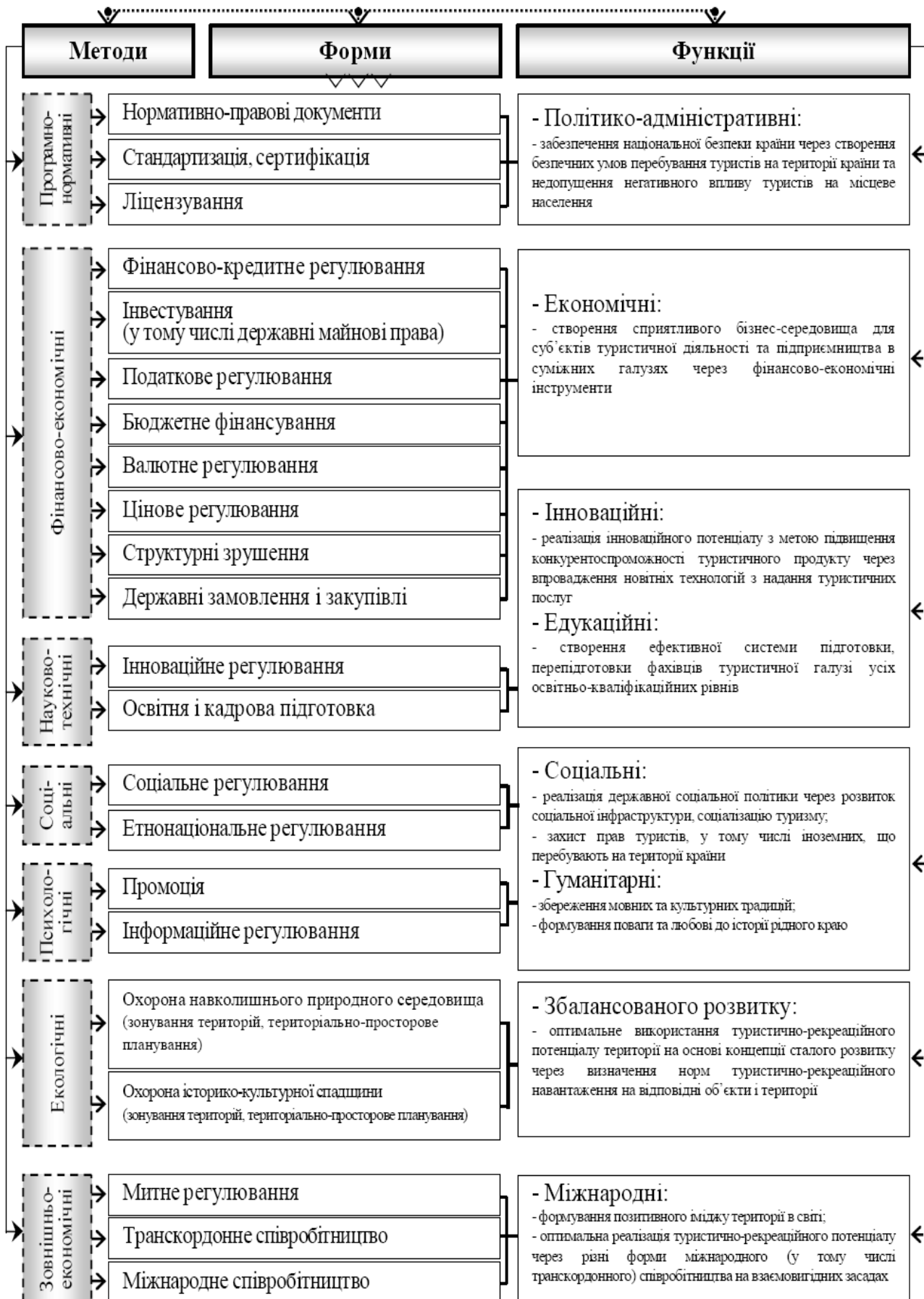


Додаток Б

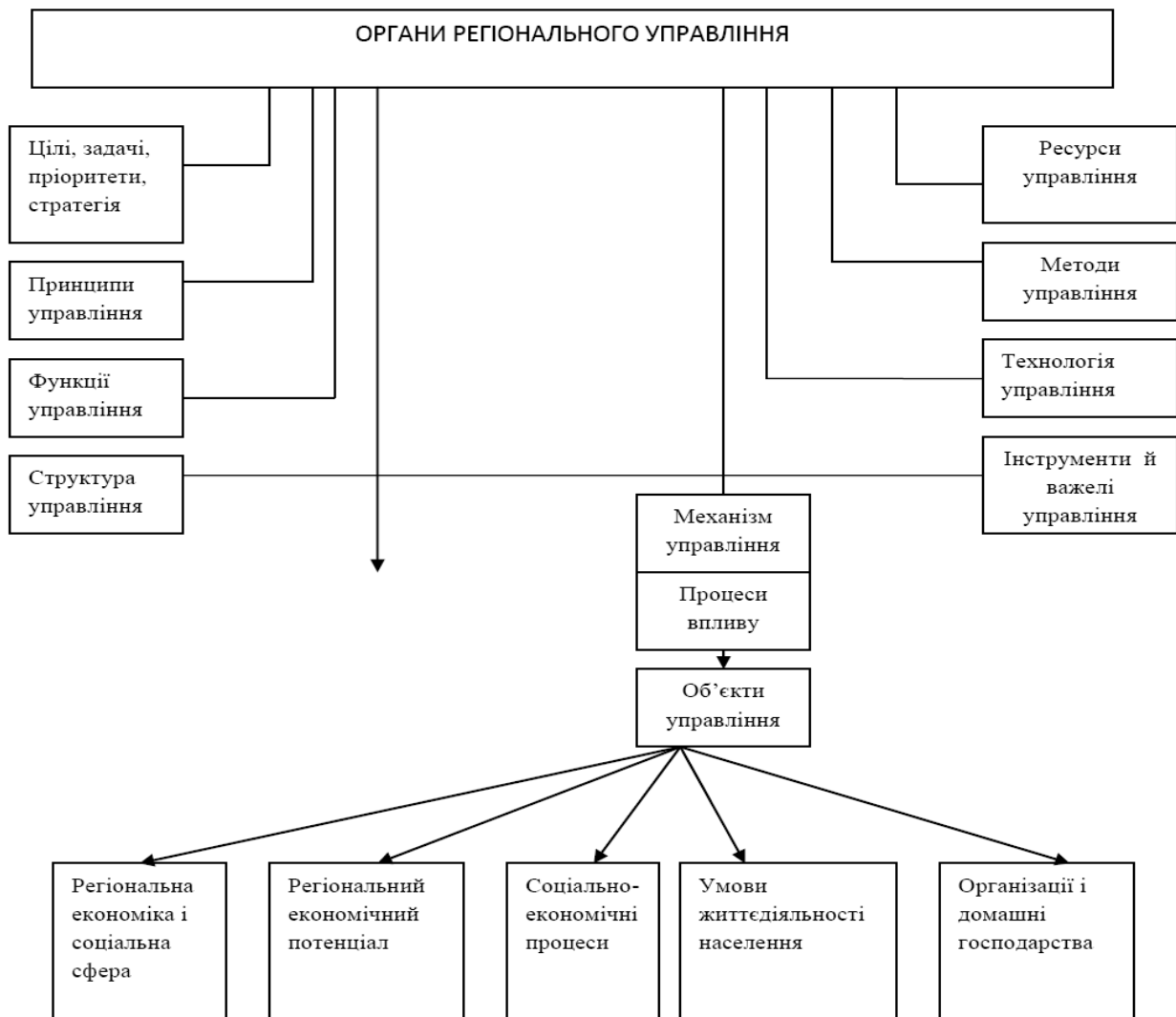
Інформаційні потреби різних категорій користувачів у галузі туризму



Функції, цілі, методи державного управління туристською галуззю та форми їх реалізації



Управління регіональним розвитком туризму



Основні етапи стратегічного планування туризму в регіоні



І. М. Цуркан

УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ

Методичні рекомендації

Здано на виробництво 12.01.2015. Підписано до друку 15.01.2015.
Формат 60x84¹/16. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографія.
Умовно-друк. арк. 3,62. Наклад 500 прим.
Замовлення № 136.

Книжкове видавництво ПП Вишемирський В.С.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи: серія ХС № 48 від 14.04.2005 р.
видано Управлінням у справах преси та інформації
73000, Україна, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 138,
тел. (050) 133-10-13, (050) 514-67-88, e-mail: vvs2001@inbox.ru